

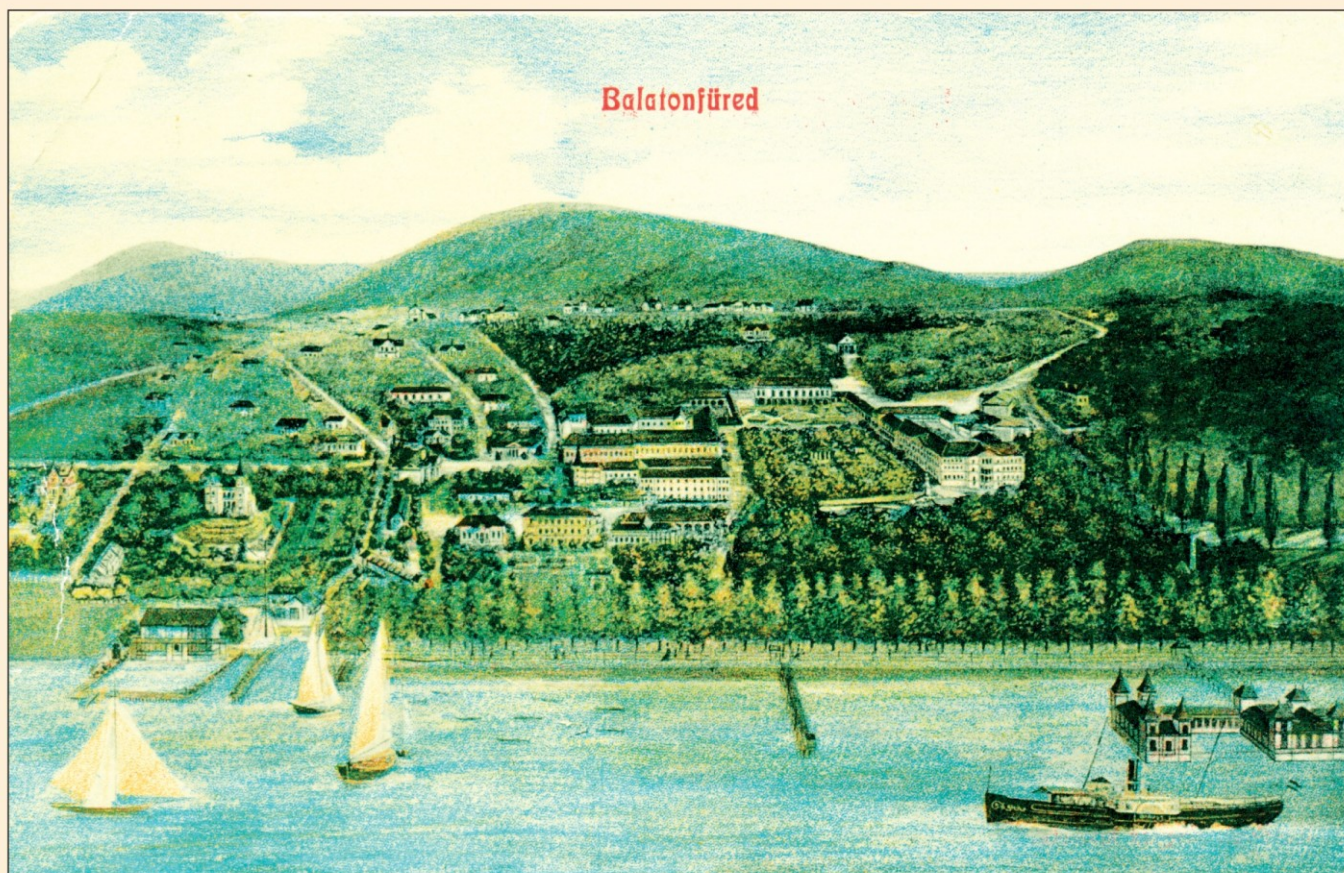
FÜREDI HISTÓRIA

HELYTÖRTÉNETI FOLYÓIRAT

XX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM

59.

2020.

A fürdőtelep ábrázolása egy 1908 előtt, Kurzweil Frigyes által kiadott képeslapon

Városi Helytörténeti Gyűjtemény

Kurzweil 1886 körül vette át a füredi fényképész műhelyt Lengyeltől, amelyet 1924-ben bekövetkezett haláláig működtetett. 1924-től az özvegye vitte tovább a vállalkozást. A sétányon állt műtermet 1940-ben bontották le.

Tihany – „Apáti templomrom”

TARTALOM

KÖZLEMÉNYEK

Jőrös Bence TIHANY–APÁTI KÖZÉPKORI FALVA ÉS TEMPLOMA	3
P. Miklós Tamás: AZ ELSŐ FÜREDI FÉNYÍRÓ: LENGYEL SAMU (1827–1888)	12
Szabó-Czajlik Anna: EGY RÉGI HÁZ TITKAI	22
Kozári Dóra Tímea: A HÉJJ-TESTVÉREK ÁRUHÁZA	26

TALLÓZÓ

Tóth-Bencze Tamás: SZÁZ ÉVE ÍRTÁK	31
---	----

FÜREDI HISTÓRIA
helytörténeti folyóirat

XX. évfolyam 4. szám 59. 2020.

Alapítva: 2001-ben

Felelős szerkesztő:
BAÁN BEÁTA

Szerkesztő bizottság:
BÉRESI ÁKOS,
P. MIKLÓS TAMÁS,
Dr. SZÜTS ISTVÁN GERGELY,
TÓTH-BENCZE TAMÁS

Nyomdai előkészítés:
TÓTH-BENCZE TAMÁS

Kiadja
a Balatonfüredi Helytörténeti Egyesület

Felelős kiadó:
TAKÁCS MIKLÓS
elnök

A folyóirat
Balatonfüred Város Önkormányzata
támogatásával jelent meg.

A pecsétnyomat rekonstrukciója
PÁLFFY KÁROLY
grafikusművész munkája.

Ára: 500 Ft

A folyóiratot az egyesületi tagok
tagilletményként kapják.

Megjelenik évenként háromszor:
április, július, december

Szerkesztőség:
E-mail cím: furedihistoria@gmail.com

Nyomda:
OOKPress, Veszprém
Felelős vezető: SZATHMÁRY ATTILA

ISSN 1587-9399

E számunk szerzői:

Jörös Bence régész, az ELTE gazdaság- és társadalomtörténet intézetének doktorandusz hallgatója,
Balatonakarattya – Budapest

Kozári Dóra Tímea, Budapest

P. Miklós Tamás történész, gyűjteményvezető,
Révfülpö

Szabó-Czajlik Anna középiskolai tanár, népművelő,
közművelődési szakértő,
Balatonfüred

Tóth-Bencze Tamás könyvtáros,
Eplény

A folyóirat kapható:

Balatonfüreden, a Lipták Gábor Városi Könyvtárban,
a Városi Helytörténeti Gyűjtemény
és Kiállítóhelyen,
a Grafít Papír-Írószer-Nyomatvány Boltban
(Köztársaság utca 18.),
a Zsidó Kiválóságok Házában
(Bajcsy-Zsilinszky u. 32.),
a szívkörházi könyvesboltban,
a Tourinform Irodában,
az Arácsi Népházban és
a Bodorka – Balatoni Vízivilág Látogatóközpontban.

Köszönjük a szerzőknek, alkotóknak, hogy tiszteletdíjukról lemondtak,
és ezzel támogatták a folyóirat megjelenését.

A folyóirat korábbi számai – 2018-ig – pdf formátumban letölthetők a <http://www.historia-bfured.hu/f%C3%BCredi-hist%C3%B3ria,14.html> oldalról, az egyes számok tartalomjegyzéke alatt található link segítségével. 2019-től az újabb számok internetes változatai a folyóirat Facebook oldalán lesznek elérhetőek.

A következő számhoz a kéziratok leadásának határideje: 2021. február 15.

JÖRÖS BENCE

TIHANY-APÁTI KÖZÉPKORI FALVA ÉS TEMPLOMA

A vándor, amint elhagyja Balatonfüredet nyugat-délnyugat felé, a mai 71-es út vonalán hamar Tihany bejáratánál találja magát. Ezen a helyen, ha elég figyelmes, a dombok aljában megpillanthat egy titokzatos kis templomocskát. Ez az építészeti emlék az egykori Apáti falu dicsőségét hirdeti. Egy kedves kis falu, amely megszületett, virágzott, majd az idő vasfoga felőrölte.

A Balaton-felvidék középkori kultúrájáról már van valamelyest fogalmunk, de még mindig rengeteg a megválaszolatlan kérdés ezzel kapcsolatban. Az információkat, amik nélkülözhetetlenek a teljes kép megalkotásához, néha olyan nehéz megtalálni, mint azt a bizonyos tűt a szénakazalban. Ennek ellenére tény, hogy a mai Veszprém megye a maga kulturális és történelmi sokszínűségével örökségünk egyik legfontosabb pillérjeként szerepelt mindig is. A megyén belül is kiemelkedően fontos a Balaton-felvidék, mint történelmi táj. Az itt elhelyezkedő települések, ahogy Tihany-Apáti is, egy-egy sejtjét alkotják annak a szerves hálózatnak, amely a gerinceként funkcionál a történelmi-régészeti kutatásoknak. Mikroszkóp alatt vizsgálva ezeket a településeket, további érdekes mikro-, és makroszintű megfigyeléseket tudunk tenni, és következtetéseket tudunk elvonni, amelyek számos, akár mai problémára is közvetetten a választ adhatják.

A középkori Tihany-Apátit a mai *Tihany-Sajkodi* elágazásnál lehet fellelni, a 71-es út kanyarulatánál. A helyszínen, az Apáti templomrom falán egy rövid, összefoglaló történet olvasható a terület történetéről (koordinátái: 46°55'13 É, 17°51'13 K). Délnyugatra *Sajkod* falu, északnyugatra *Aszófő*, délkeletre *Gödrös* és északkeletre *Balatonfüred* települések határolják az egykori falu területét, amely ma az Apáti-hegy tájegységbe tartozik. Ma a helyszín lakatlan, csupán az említett kereszteződés szolgált némi átmenő forgalmat. Ha három dimenzióban gondolkodunk, úgy mint: *idő, tér, és adatok*, érdemes lehet az idő tengelye mentén kicsit visszább menni, és nem egyből a középkori történetbe belevágni, jóllehet Tihany-Apáti falva több, mint valószínű, hogy nem létezett az ezt megelőző korokban. Igaz, a faluról, a lakóiról és életükről a középkori források árulnak el a legtöbbet, de az ásatások (és néhány más adat, például a Csúcs-hegyről előkerült bronzkori szórványleletek alapján) feltételeznünk kell, hogy az ember már jóval korábban jelen volt a területen.¹

A vidék története így nem választható el szervesen Pannónia történetétől, a kettőt csak egymás vonatkozásában lehet figyelemmel kíséni és megér-

teni. A római hódítás korában – bár a pontos adatokról még egyelőre vita folyik – elsősorban itáliai családok, személyek érkezhettek.² Egyes kutatók elképzelése szerint a kiosztott földbirtokokon építkezések kezdődhettek, a lehetőségek minél gyorsabb kiaknázása végett, de az egész rendszer a mezőgazdasági termelésen alapulhatott.³ Valószínűleg a 103-as kettéosztáskor lett újra nagyobb szerepe a Balaton vidékének. A jelenlegi kutatás ugyan nem tud pontos adatokat az ekkor létrejövő két területi egység, *Pannonia Inferior* és *Pannonia Superior* határait illetően, egyes kutatók azzal számolnak, hogy a határvonal valahol ezen a vidéken futhatott. A Balaton-felvidék keleti szegélye *Pannonia Inferior* része lett, a nagyobb része viszont *Pannonia Superior*hoz került.⁴ A *Severus*-korban, 214-ben újabb közigazgatási átszervezés történt, egyes kutatások szerint ekkor a teljes Balaton-felvidéket megkapta *Pannonia Inferior*.⁵ Más kutatók azt állítják, hogy a határvonal *Brigetiotól* nyugatra indult ki, *Arrabona* térségében, és a Balaton keleti végét érintve a Duna vonalával párhuzamosan futott volna lefelé. Azonban a legújabb kutatás – a feliratok elterjedése alapján, amik az *I. Adiutrix* -, vagy a *II. Adiutrix* katonáit, vagy a Balaton-felvidéki villatulajdonosokat említik – a belső határvonalat az *Ad Statuas/Ad Mures* (A mai Ács) és *Arrabona* (Győr) közötti szakaszra tette. Ez egészen a Balaton közepéig futott, így valószínűsíthető, hogy ez a középső partvonal még *Pannonia Inferior*hoz tartozott.⁶ Az i. sz. 3-4. században *Pannonia Prima* és *Valeria* tartományok határa a tó keleti partja mentén húzódott. A római-kor végén ugyanazok a jelenségek játszódtak le itt is, mint a provincia egész területén: 5. században számolni kell a hun jelenléttel, 546 után megjelentek a longobárdok, majd 586. után az avarok is.⁷

Bár a római korban a Balaton-felvidéken nem alakultak ki nagyobb városi gócpontok, vagy városi rangú települések, ennek ellenére sűrű megtelepedéssel kell számolni. A két legnagyobb, és egyben legközelebb eső település *Mogentiana* (Tüskevár) és *Gorsium* (Tác) volt. A régészeti kutatások szerint a terület közel sem mondható szegényes-

nek, több száz lelőhelyről lehet beszélni, főleg közvetlenül a part-menti északi sávban, ugyanis adott volt a kedvező környezet, többek közt például a szőlőtermesztéshez. Az ehhez kapcsolódó objektumok jó része önmagában áll, talán *mansiókkal* lehetnek. Ami biztos adatnak látszik, hogy két fajta teletípussal kell számolni a területen: az egyik csoportba a villák tartoznak. Ezen belül is megkülönböztethetjük a kisebb és a nagyobb villákat, ez utóbbinak a leghíresebb példája *Baláca*, ahol valószínűleg italicus család telepedett meg. Ez a villagazdaság ékes példája a térségben létezett, hasonló jellegű gazdaságoknak. A villa első lakója valószínűleg még egyszerű, vidéki típusban építette fel az épületet. A későbbi birtokosok, alkalmazkodva az időjárási és egyéb körülményekhez, megfelelő módon építette, formálta tovább a villát.⁸ Másik csoportba tartoznak a falusias települések, telepek.⁹ Általában régészeti nyomuk a patakok, források mentén fellelhetőek. Felmerült a lehetősége annak is, hogy ezek a telepek, települések talán egy-egy földbirtokcentrumhoz kötődtek.¹⁰

A Pannonián belüli úthálózat rekonstruálásával már sok kutató foglalkozott. Munkásságuk alapján lehetőség nyílt arra, hogy többfajta úttípust lehessen megkülönböztetni, hasonlóan a Római Birodalomban egyéb helyen fellelhető utakhoz. A források ábrázolnak egy Pannonián átmenő, délnyugat-északkeleti tájolású utat, ami azonban az i. sz. 3.-4. századi *itinerariumokban* nem szerepel. Ennek egyik legvalószínűbb oka az lehet, hogy ennek mentén nem helyezkedett el sok város. Azonban ebből az útból ágaznak majd ki a Balatonfelvidékre vezető utak, illetve ezek mentén a feltárások alapján található a legtöbb villa. Valószínűleg ezt az utat már a római hódítás előtt is ismerhették a *barbaricumban* járó kereskedők.¹¹ Háromfajta úttípust lehetett provinciális és birodalmi szinten is fellelni a jelenlegi kutatás alapján: a főbb, elsőrendű utakat, a másodlagos útvonalakat, és a kisebb, helyi érdekeltségű utakat. A főbb útvonalakkal kapcsolatosan született egy elmélet, mely szerint a mai Budapesttől nézve a fő út végigfutott volna az északi parton Szigligetig, majd tovább, Keszthely felé, de valamivel északabbra.¹² A következő helyeken lehetett római útmaradványokat azonosítani: Balatongyörökön, a római villa irányában fedeztek fel egy kisebb szakasz útmaradványt,¹³ Diszelen a Veszprém–Tapolca–Nagyvázsony főút mentén sikerült egy másik hasonlót azonosítani (ez a középkorban is fontos útvonalnak számított),¹⁴ Gyulakeszin,¹⁵ Kapolcson, az Eger-patak völgyé-

ben;¹⁶ Keszthelyen;¹⁷ Tapolcán, ahol Veszprém, Gyulakeszi, Kékkút és Zánka irányába vezettek utak;¹⁸ Zalaváron;¹⁹ Zánkán a Csorsza-patak völgyi villától Zánka irányába tartó út volt megfogható, mintegy 200 méteres szakaszon;²⁰ Balatonfüzfőn, a római fazekastelepnél;²¹ Litéren;²² Nemesvámoson 50 méteres szakasz volt megfigyelhető²³; Öskün;²⁴ a bántai kőbányánál;²⁵ illetve Szentkirályszabadja-Romkút lelőhelyen.²⁶ A megye leghosszabban fennmaradt útszakasza kívül esik a Balaton-régió: ez Kemenesszentpéter területén található, ahol több km hosszan 60 cm magas töltéssel maradt ránk a korabeli úthálózat maradványa. Ezen kívül is még számtalan helyen fellelhetőek az útmaradványok, ha más formában nem is, az elnevezésekben: példának okáért a Badacsonyt félkörben megkerülő útnak a „Római út” nevet adták. Nyomvonala egybeolvadt a mai 71-es főút nyomvonalával.

A vízrajz döntő jelentőségű lehet egy adott teletípus kialakításakor. Villáknál például fontos tényező a táj forrásokban gazdag mivolta. Ahogyan más helyeken, a forrásokat itt is a villákhoz, fürdőkhöz vezették el, így biztosítva azok vízellátását.²⁷ A vidék nagy vízrendezési munkálatai Galerius császárhoz (305-311) kötődnek. Ehhez szintén rendelkezésre állt a kőalapanyag a területen.²⁸ A jelenlegi kutatás az ő idejéhez köti a Várpalota és Öskü közötti Kikeri-tói kőgát –, a sopronkőhidai gátrendszer²⁹ –, illetve a Sió-zsilip létrehozását. Emellett lehetséges, hogy Tihanynál is tevékenykedtek az ő idejében.

A római korban kartográfiai adatok híján kénytelen a kutatás a régészeti, illetve az írásos forrásokra támaszkodni. Idősebb Plinius megemlíti a tavat a Kr.u. 1. század második harmadában, ami egyes elméletek szerint talán mégis arra utalhat, hogy a korszakban egy fontosabb kereskedelmi út futhatott itt végig. A neve: *Lacus Pelso*.³⁰ Nehezíti a kutatási körülményeket az a tény, hogy a Fertőtónak is ez volt a neve, így nehezebb a két tóra vonatkozó adatokat elkülöníteni egymástól.³¹ A vízszintről egymásnak ellentmondó elméletek születtek eddig, de talán az tűnik a legvalószínűbbnek, hogy a maihoz hasonlíthatott, nem volt drasztikus eltérés.³² Természetesen évszaktól is függhetett a vízállás, hiszen ma is előfordulhat, hogy akár fél méteres szintkülönbségről kell beszélni egy-egy adott nyári és tavaszi nap között. Segítséget nyújthat a római települések lokalizálása, de ha ebből sikerülne kirajzolni egy összefüggő vonalat, az is csak a maximum vízszintállást adná meg, a minimumot nem.

Vízrajzi szempontból is fontos, de már a középkori településtörténethez csatolva az apáti területén keresztülfutó árkot kell még megemlíteni, amely mikroregionális szinten a térség történetét befolyásolta. Ezt az árkot a kutatás egy része római ároknak határozta meg, így szerette volna Galerius császár egy csatornával elválasztani a félszigetet a parttól.³³ 1211-es oklevél bizonyítja a meglétét az ároknak, 1416-os pereskedés is kapcsolódik hozzá, miszerint Apáti falu két részre oszlik: az egyik az árkon belüli (tehát a Tihany felé eső rész), míg a másik az árkon kívüli rész.³⁴

A falu korai fejlődése szorosan összefügg Tihany településtörténetével. Az 1211-es összeírásban még nem szerepel, kezdetben a település és a félsziget neve azonos lehetett.³⁵ Az 1267-es oklevél alapján valószínűleg újabb lakók telepedtek meg a területen, aminek következtében új falvak jöttek létre. Szükségessé vált egyfajta megkülönböztetés, így Tihany neve átment a monostorra és a környező lakott területre. A régi település, mely kizárólag csak a tihanyi apátnak adózott, *villa Apáti-ként* tűnik fel.³⁶ Kilenc évvel később, 1276. július 20-án, IV. Kun László uralkodása alatt a királyi kancelláriától megkapta a királyi adószedők és a Zala megyei királyi ispánok bíraskodása alól való mentességet, így csak az apát és tisztjei, a nádor és az országbíró ítélezhettek.³⁷

1283-ban átírták privilegialis alakban az 1276-os oklevelet.³⁸ A fiatal királyra két nagyobb, ellenséges főúri csoport gyakorolt befolyást: a Kőszegiek és a Csákok. Az említett év közepén megbukott a Csákok hatalma,³⁹ és a Kőszegiek foglalták el a helyüket, Tihany várával együtt. Ebben az időben Tihany vára királyi birtok lett, vagyis átírják a 1231. szeptember. 4-én kelt oklevelet, miszerint a király embere és a káptalan megjárta Arács, Kék, Pécsely és Udvari határait.⁴⁰ 1327-ben I. Károly állított ki levelet, miszerint az apátsághoz visszakerült Tihany vára, és kilenc faluja: Apáti, Kövesd, Örvényes, Udvari, Dörgicse, Pécsely, Aszófő, Füred, és Kék.⁴¹ 1333-1336-ban a pápai tizedlajstromok nem említik Apátit, de a körülötte levő falvak (Füred, Aszófő, Vászoly, Pécsely, Kék) papjait a veszprémi egyházmegye zalai főesperessége alá sorolják.⁴² A falu nevével legközelebb 1340-ben lehet találkozni: a falu papja hűséges megbízottja és káplánja a tihanyi apátnak és konventjének. Az említett pap a falu egyetlen álló emlékében mondhatott miséket, amit az 1942-ben állítottak helyre. Síkfödémes hajójú templom lehetett, egyenes szentélyzáródással, falai termésköből készültek. Szenté-

lye dongaboltozatos, északi falában egy fülkével, amit talán a szentségtartó miatt alakítottak ki, az itt található ablak félköríves.⁴³ A templomhajó belmérete: 7,9x5,5m, a téraránya 1,44 a szentélyzáródás nélkül.⁴⁴ Déli és keleti oldalán is látható egy-egy ablak. Nyugati oldalában a karzat gerendáinak fészke található. Patrociniumát nem ismerjük.

Ebben az időszakban ismerünk még egy említést Tihany-Apátival kapcsolatosan: András, a település presbitere, a tihanyi hiteleshely küldöttjeként volt jelen, amikor a veszprémi káptalannak a király egy embere visszaadott egy alsóörsi kondicionárius jobbagyat. Ebből következik, hogy Tihany-Apáti ekkor az apátság birtokában volt.⁴⁵ Csak Zsigmond király idejében történt változás. Ez egyben a falu életének egyik legizgalmasabb szakasza is egyben. Kikerült az apát irányítása alól a vár, a király vette át az igazgatást, aki azonban hű embereinek adományozta. György apát megalégtelte ezt, és 1392. október 12-én a királyi kúria elé állt a somogyi konvent által kiállított megbízólevéllel, és hat másik levéllel, hogy birtokjogát igazolni tudta.⁴⁶ A beiktatás megtörtént, Zsigmond király november 22-én jóváhagyta, és 1393. február 16-án Ilsvai Leusták, az új nádor is tudomásul vette, és függőpecséttel véglegesen megerősítette.⁴⁷ A korszak végén azonban Apáti előjárója az ellen tiltakozott, hogy a település visszakerüljön a tihanyi apát alá.⁴⁸

A következő, egyben utolsó korszakban, mely 1393-1534-re tehető, ismét a tihanyi apát birtokolta az egész félszigetet.⁴⁹ Itt ekkor már csak egyetlen településsel, Apátival lehet számolni. A tihanyi apátság birtokhatára azonban túlnyúlt a félsziget határát is jelképező árkon, és Aszófő felé folytatódott.⁵⁰ Fontos információ, mivel az árkon túli területek terméséből a tizedet a veszprémi káptalan szedi, a többi területen a termés dézsmája változatlanul az apátot illette.⁵¹ Ennek az alapja az 1414-ben megnyitott konstanzi zsinat, melyen XXIII. János pápa több engedményt is tett a magyaroknak, amit azonban a lemondtatása után felfüggesztett, 1415. július 1-én,⁵² amihez Zsigmond király is hozzájárult 1415. július 19-én.⁵³ Demeter, tihanyi apát mégis élt az engedményekkel, és többek között Apátiban, de a szigeten kívüli területeken is, mint Aszófőn, Kövesden, Örvényesen, Udvariban, Szentpéter-Dörgicsén, Vászolyon, Kis-Pécselyen, Szőlősön, Füreden, Siskén és Kéken a tizedet, amelyet eddig a veszprémi káptalannak fizettek, három évig magának foglaltatta le. E miatt a káptalan az esztergomi érseki szentszéknél pert indított. Amikor megérkezett a hír a felfüggesztésről, Demeter már

elkezdte a tizedszedést.⁵⁴ A per lebonyolítása miatt András komáromi főesperes és esztergomi kanonok Füredre hívta a peres feleket 1416. március 23-ra, és egy héttel később, március 31-én a piacenzai Vicedominis Máté, esztergomi vikárius kimondta az ítéletet, miszerint az apát csak a félszigeten belül szedheti a tizedet.⁵⁵ Liptói Miklós, veszprémi prépost azonban a pápai kúria előtt is megindította a pert, és 1416. június 17-én Abetzier János ermelandi püspök megidézette a tihanyi apátot, hogy 40 nappal később jelenjen meg "az apostoli ügyhallgatói helységben".⁵⁶ Zsigmond király ugyanazon év augusztus 10-én tiltotta el Londonból az apátot a tizedek lefoglalásától Nyárágyi Miklós kérésére.⁵⁷ November 15-én Kanizsai János pedig utasította a Veszprém megyei bárókat, ispánokat, stb., hogy jószágvesztés terhe mellett a tihanyi apát urat tartóztassák le, és Esztergomba, az érseki vikáriushoz vigyék el. Ez valószínűleg nem történt meg.⁵⁸ 1417-ben Demeter apát Konstanzban volt, hogy az 1276-ban nyert Tihanyra és Apátira vonatkozó adó-, és bírói mentességet kiterjessze a sziget előtti 11 falura is.⁵⁹ Azonban ezzel csak annyit ért el, hogy 1417. március 12-én kieszközölte az apát Zsigmond királynál a vasárnapi, pünkösdi és Nagyboldogasszony-napi heti-, és országos vásárokat. Ezeknek a helyszíne nem tisztázott, vagy a monostornál, vagy Apáti falunál tarthatták meg.⁶⁰ Később, Mátyás király ideje alatt, 1479-ben Ugron László apát vádat emelt a veszprémi káptalan ellen, mint felperes, hogy két jobbágyát áttelepítette Aszófőről Apátiba, engedély és egyéb tartozások fizetése nélkül. Mátyás elrendelte a két jobbágy visszatelepítését.⁶¹

A 16. század elején a környékbeli világi urak foglalták el Tihany várát tartozékaival együtt, így Apáti is hatalmuk alá került.⁶² 1528. január 25-én Ferdinánd megerősítette II. Lajos átírt oklevelét, melyben Apátit a királyi adószedés alól felmentette.⁶³ Tallandó János apát halála után Benedek apát megtartotta a falut (és az egyéb zalai birtokokat) János király részére, így Ferdinánd király nem tudta portáit a megyei adószedőivel összeírni 1531-ben és 1534-ben.⁶⁴

Ezután következett a félsziget történetében az állandó katonai megszállás korszaka, egészen 1609-ig. Ez alatt pusztult el a középkori Apáti falu, valószínűleg 1534 körül. Területét elhagyták, miután a Veszprémet elfoglaló török csapatok 14 évig

zaklatták a környékbeli falvakat, 1552-1566 között. Gyulafi László tihanyi várkapitány alatt gyalog-, és lovas őrség állomásozhatott Tihany és Apáti véghelyeken, ez utóbbinál a külső árok mögött,⁶⁵ ám ennek az adatnak a hitelessége megkérdőjelezhető. Okleveles forrást nem tudtam rá találni, elképzelhető, hogy félreolvasásból származik a hiba, és az említett *praesidium* csak Tihanyra vonatkozik. Tudni lehet, hogy szegényes kunyhókban éltek családostól ugyanezen a helyen.⁶⁶

Veszprém visszavétele után nagy változások zajlottak le: 1627-ben a katonai őrségtől az apátnak vissza kellett perelnie egyebek közt az apáti rétek birtokjogát, de még 20 évig maradt a várkapitányok kezében.⁶⁷ 1665-ös összeírás szerint a félszigeten összesen 42 hold szántóföld volt.⁶⁸ 1647-ben kezdődött el Apáti falu utolsó „tündöklése”: Macripodari Jácint atya Karacsics Mátyás tihanyi várkapitány tanácsára az 1647. május 13-án kelt szabadságlevelében megengedte, hogy következő, 1648-as évben, Szent-György naptól kezdődően Apáti újra felépüljön, de csak az árkon túli rész, mert a belső területek mind Tihanyhoz tartoztak. Az újonnan felépült területek három évig minden úrbéri tehertől mentesek voltak.⁶⁹ 1652. szeptember 14-én, Karacsics Mátyás, a tihanyi vár főkapitánya elismerte Macripodari apát úr birtokjogát az apáti rét árkon belüli részéről, amit csak őt illeti meg. A rét határa pedig egy torony, de megemlíti az oklevél a töltéseket is, ahol kompokon (*navigio*) szoktak közlekedni.⁷⁰ Annyi még megtalálható a faluval kapcsolatban, hogy legalább 30 évig még fenn állt. 1678 elején még voltak lakói, de ugyanazon év tavaszán ott akarták hagyni a falut a tihanyi vajda adókövetelései miatt (az apáttól kértek segítséget).⁷¹ A vajda rangban a tihanyi kapitány és a porkoláb között helyezkedett el, a félszáz főnyi gyalogság főtisztje volt. Altisztjei a tizedesek.⁷² Valószínűleg el is hagyhatták a települést, mert további információkról nem rendelkezünk a lakosokról.⁷³

Tihany-Apáti falva a hányatottabb sorsú középkori települések közé sorolható. Épen maradt templomát ugyan a mai napig használják ugyan misék és koncertek tartására, azonban a falu már nem volt ennyire szerencsés, nem maradtak máig is álló falak. A további történeti és régészeti kutatásokig pedig a kis templom a gondos műemlékvédelmi állagmegóvásnak köszönhetően továbbra is hirdeti a falu egykori dicsőségét.

Jegyzetek:

1. MRT 2, 45/11
2. FITZ 1982, 22–23, 29–30.
3. FITZ 2003, 207.
4. VIRÁG 2005, 25; SZABÓ – BORHY 2015, 120. KÉP.
5. DAX – TÖRŐCSIK – UZSOKI 1985, 29–31.
6. SZABÓ – BORHY 2015, 128.
7. MÓCSY – FITZ 1990, 50–51.
8. RHÉ 1907, 364–368.
9. GABLER 2003a, 235–238.; GABLER 2003b, 241–243.
10. PALÁGYI 1994, 19–20.
11. THOMAS – SZENTLÉLEKY 1959, 19–20.
12. PALÁGYI 1994, 9.
13. MRT 2, 6/3.
14. MRT 2, 11/2.
15. MRT 2, 14/1.
16. MRT 2, 18/1.
17. MRT 2, 21/33.
18. MRT 2, 49/6.; GABLER 1994, 151–152.
19. MRT 2, 59/23.
20. MRT 2, 60/5.
21. MRT 2, 7/5.
22. MRT 2, 29/4.
23. MRT 2, 34/5.
24. MRT 2, 37/16.
25. GÖMÖRI 2003, 244.
26. MRT 2, 44/5.
27. THOMAS 1961, 11; THOMAS 1964, 379.
28. GÖMÖRI 2003, 244.
29. NOVÁKI 1958, 63–65.
30. KUZSINSZKY 1903, 19.
31. HAJNÓCZY 1987, 47.
32. BENDEFFY – NAGY 1969, 58.
33. BENKÓ 1913, 6.
34. ERDÉLYI 1908b, 110. OKL.; MÁLYUSZ 1997, 1713. OKL. „... *ipsum capitulum in possessione integrarum decimarum...videlicet (in possessione) Apati, extra murum et fossatum ibidem existentis, et aliorum porcionum possessionariarum ipsius domini abbatis, scilicet in Arach, Kek, Fyred predicta, Syske, A(ssofew), Kewsd, Ermenes, Odwary, Zewles, Kispichel et Dergeche Sancti Petri vocatis habitarum, in possessione vero integrarum decimarum intra predictum murum et fossatum dictum dominum abbatem reperisset.*”
35. ERDÉLYI 1908a, 133.; WENZEL 1860, 61. OKL.
36. ERDÉLYI 1908a, 133; ERDÉLYI 1908b, 21. OKL.
37. ERDÉLYI 1908a, 138, 461; ERDÉLYI 1908b, 34. OKL.
38. ERDÉLYI 1908a, 141; ERDÉLYI 1908b, 39. OKL.
39. ERDÉLYI 1908a, 138.
40. ERDÉLYI 1908a, 139–141; ERDÉLYI 1908b, 10. OKL.
41. ERDÉLYI 1908a, 141; ERDÉLYI 1908b, 56. OKL.; ALMÁSI 1996, 514. OKL.
42. ERDÉLYI 1908a, 121; VÁRSZEGI – ZOMBORI 2000, 375, 386–387.
43. BÉKEFI 1907, 249.
44. GUZSIK 1979, 198.
45. ERDÉLYI 1908a, 140; PITI 2001, 96. OKL. „*Andream presbiterum de Apaty, capellanum nostrum*”
46. ERDÉLYI 1908a, 140; ERDÉLYI 1908b, 84. OKL.
47. ERDÉLYI 1908a, 142; ERDÉLYI 1908b, 87. OKL.
48. ERDÉLYI 1908a, 245; ERDÉLYI 1908b, 80., 81. OKL.
49. ERDÉLYI 1908a, 143.
50. ERDÉLYI 1908b, 110. OKL.
51. ERDÉLYI 1908a, 245.
52. MÁLYUSZ 1996, 802. OKL.
53. ERDÉLYI 1908a, 55; MÁLYUSZ 1997, 874. OKL.
54. ERDÉLYI 1908a, 55.
55. ERDÉLYI 1908a, 55; ERDÉLYI 1908b, 110. OKL.; MÁLYUSZ 1997, 1713. OKL.
56. ERDÉLYI 1908a, 56; ERDÉLYI 1908b, 111. OKL.; MÁLYUSZ 1997, 2024. OKL.
57. ERDÉLYI 1908a, 56; ERDÉLYI 1908b, 112. OKL.; MÁLYUSZ 1997, 2188. OKL.
58. ERDÉLYI 1908a, 56; ERDÉLYI 1908b, 113. OKL.
59. MÁLYUSZ 1999, 1576. OKL, 1586. OKL.
60. ERDÉLYI 1908a, 245; ERDÉLYI 1908a, 56; ERDÉLYI 1908a, 467; ERDÉLYI 1908b, 106., 114. OKL.; MÁLYUSZ 1999, 212. OKL.
61. ERDÉLYI 1908a, 63; ERDÉLYI 1908b, 134. OKL.
62. ERDÉLYI 1908a, 245.
63. ERDÉLYI 1908a, 73; ERDÉLYI 1908b, 151. OKL.
64. ERDÉLYI 1908a, 245; ERDÉLYI 1908a, 75.
65. ERDÉLYI 1908b, 197. OKL.
66. ERDÉLYI 1908a, 246.
67. ERDÉLYI 1908a, 246; ERDÉLYI 1908b, 246. OKL.
68. ERDÉLYI 1908a, 208, 218; ERDÉLYI 1908b, 285. OKL.
69. ERDÉLYI 1908a, 246; ERDÉLYI 1908b, 94.; 269. OKL.
70. ERDÉLYI 1908a, 229–230, 273. ERDÉLYI 1908b, 273. OKL. („...*turris ex muro a vico dividens locum Appaty, aggeres quoquo, intra quos navigio transibant*”)
71. ERDÉLYI 1908a, 247; ERDÉLYI 1908b, 296. OKL.
72. ERDÉLYI 1908a, 182.
73. ERDÉLYI 1908a, 247; ERDÉLYI 1908b, 296. OKL.

Képek, források:

- Saját fotók
- <https://mapire.eu/hu/>
- <https://www.google.hu/maps>

I. katonai felmérés

II. katonai felmérés

III. katonai felmérés

Irodalom (és rövidítések feloldása):

- ALMÁSI 1996:– ALMÁSI Tibor (szerk.): Anjou-kori oklevéltár XI. Budapest-Szeged 1996.
- BÉKEFI 1907: BÉKEFI Reming: A Balaton környékének egyházai és várai a középkorban. Budapest 1907.
- BENDEFFY – NAGY 1969: BENDEFFY László. – V. NAGY Imre.: A Balaton évszázados partvonalváltozásai. Budapest 1969.
- BENKÓ 1913: BENKÓ Mihály: A Tihanyi-félsziget. Budapest 1913.
- DAX – TÖRŐCSIK – UZSOKI 1985: CS. DAX Margit – TÖRŐCSIK Zoltán – UZSOKI András (szerk.): A Bakony és a Balaton-felvidék évezredei. Vezető a Veszprémi Bakonyi Múzeum állandó kiállításához. Veszprém 1985.
- ERDÉLYI 1908a: ERDÉLYI László: A Tihanyi Apátság önállósága 1055-1701. A Pannonhalmi Szent Benedek Rend Története 10/2. Budapest 1908.
- ERDÉLYI 1908b: ERDÉLYI László: A Tihanyi Apátság önállósága 1055-1701. A Pannonhalmi Szent Benedek Rend Története 10/2. Budapest 1908.
- FITZ 1982: FITZ Jenő: Pannonok évszázada. Budapest 1982.
- FITZ 2003: FITZ Jenő.: A római kor történeti vázlat. In: VISY Zsolt (főszerk.): Magyar régészet az ezredfordulón. Budapest 2003., 205–208.
- GABLER 1994: GABLER Dénes: A Balatontól északra lévő terület római kori településtörténetének néhány kérdése. Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei 19–20 (1993–1994), 149–155.
- GABLER 2003a: GABLER Dénes: Vidéki települések Pannoniában. Villák. In: VISY Zsolt (főszerk.): Magyar régészet az ezredfordulón. Budapest 2003., 235–238.
- GABLER 2003b: GABLER Dénes: Falusi jellegű települések Pannoniában. In: VISY Zsolt (főszerk.): Magyar régészet az ezredfordulón. Budapest 2003., 241–243.
- GÖMÖRI 2003: GÖMÖRI János.: A kézművesség emlékei. In: VISY Zsolt (főszerk.): Magyar régészet az ezredfordulón. Budapest 2003., 243–247.
- GUZSIK 1979: GUZSIK Tamás: Veszprém megye középkori templomépítészetének kutatási kérdései. A Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei 14 (1979), 163–202.
- HAJNÓCZI 1987: HAJNÓCZI J. Gyula: Pannónia római romjai. Budapest 1987.
- KUZSINSZKY 1903: KUZSINSZKY Bálint: A Balatonvidék régészeti áttekintése. In: LOVASSY Sándor (szerk.): A Balatoni Múzeum-Egyesület Első Évkönyve. Az Egyesület első három évéről (1898/99 – 1900/1901). Keszthely 1903., 15–24.
- MAGYAR 1989: MAGYAR Kálmán: Siófok története a honfoglalástól a mohácsi vészig. In.: KANYAR József (szerk.): Siófok. Várostörténeti tanulmányok. Budapest 1989, 43–128.
- MÁLYUSZ 1996: MÁLYUSZ Elemér: Zsigmondkori oklevéltár V. (1415–1416). Budapest 1996.
- MÁLYUSZ 1997: MÁLYUSZ Elemér: Zsigmondkori oklevéltár VI. (1417–1418). Budapest 1997.
- MÓCSY – FITZ 1990: MÓCSY András – FITZ Jenő: Pannonia régészeti kézikönyve. Budapest 1990.
- MRT 2 1969: ÉRI István – KELEMEN Márta – NÉMETH Péter – TORMA István: Magyarország Régészeti Topográfiája 2: Veszprémi járás. Budapest 1969.
- NOVÁKI 1958: NOVÁKI Gyula: Római-kori halastavak. Soproni Szemle 12/1 (1958), 63–65.
- PITI 2001: PITI Ferenc (szerk.): Anjou-kori oklevéltár XXIV. Budapest-Szeged 2001.
- PALÁGYI 1994: K. PALÁGYI Sylvia.: Őskor, római kor, népvándorlás kora. In: VERESS D. Csaba – HUDI József – ÁCS Anna – PALÁGYI Sylvia: Nemesvámos története – A község története az ősidőktől napjainkig. Veszprém 1994.
- RHÉ 1907: RHÉ Gyula: Római leletekről Balácsa pusztán. Archaeologiai Értesítő 27 (1907), 364–368.
- SZABÓ – BORHY 2015: SZABÓ Miklós – BORHY László Magyarország története az ókorban. Kelták és rómaiak. Budapest 2015.
- THOMAS – SZENTLÉLEKY 1959: B. THOMAS Edit – SZENTLÉLEKY Tamás: Vezető a Veszprémi Bakonyi Múzeum régészeti kiállításában – Őskor-Római kor. Budapest 1959.
- THOMAS 1961: THOMAS Edit: Római villák a Balaton-felvidéken. Budapest 1961.
- THOMAS 1964: THOMAS Edit: Römische Villen in Pannonien. Budapest 1964.
- VÁRSZEGI – ZOMBORI 2000: VÁRSZEGI Asztik – ZOMBORI István (szerk.): Rationes Collectorum Pontificorum in Hungaria. Monumenta Vaticana Hungariae 1/1. Budapest 2000.
- VIRÁG 2005: VIRÁG Árpád: A Sió és a Balaton közös története – 1055–2005. Budapest 2005.
- WENZEL 1860: WENZEL Gusztáv: Árpádkori új okmánytár I. Pest 1860.

P. MIKLÓS TAMÁS

AZ ELSŐ FÜREDI FÉNYÍRÓ: LENGYEL SAMU (1827–1888)

Balatonfüred első, állandó műteremmel rendelkező fényképésze, korabeli elnevezéssel fényírója, a hazai fotótörténetből ismert Lengyel Samu volt. Bár fényképei ma is megtalálhatók a közgyűjteményekben, magánszemélyek családi albumaiban, életútja, pályafutása, füredi fotografusi tevékenysége máig szinte ismeretlen.

Kalands ifjúkor

A városi fényképészeti műtermeket alapító és működtető fotográfus életútjáról a *Balatonfüredi életrajzi lexikon*-ban olvashatunk. A rövid leírás újabb kutatásaink alapján pontosítható és teljesebbé tehető.¹ A születési anyakönyv szerint Lengyel Sámuel (Samu, Soma) református családban, Lengyel György és Vásárhelyi Eszter gyermekeként 1827. március 31-én született Sárospatakon.² Ifjúkorában a gyógyszerészi pályára készült, ám az 1848-49-es szabadságharc idején honvédnek állt.³ Örmesterré nevezik ki, majd 1849 májusától hadnagyként szolgált a 16. honvédszászlóaljban.⁴ A szabadságharc bukása után 1849. november 25-én kényszersorozással a császári és királyi 59. gyalogezredbe került, ahonnan félév tized múltán, 1854. szeptember 30-án szerelték le.⁵ Vidám kedélye, a „*megvirrad még valaha*” reményébe vetett hite sok, az osztrák császári hadsereg itáliai kaszárnyaiban szenvedő salzburgi „narancsszín hajtókás” ezredbe kényszersorozott társának adott erőt.⁶

Hazakerülése után gyógyszerésznek tanul. Az 1856-57-es tanévben a pesti egyetem gyógyszerészeti tanfolyamának beiratkozott hallgatója.⁷ Nevét ott találjuk a Magyar Tudományos Akadémia székházának megépítésére 1860 májusában kibontakozó országos adakozási mozgalom idején adományt beküldő budapesti gyógyszerészségdek névsorában is.⁸ De talán már ekkor is próbálkozhatott a szárnyát bontogató új, optikai-vegyészeti képrögzítő eljárással, a grafográfia készítésével, mivel 1861 őszén, 34 éves korában már veszprémi fényképészként említik.

Lengyel Samu, a veszprémi fotográfus (1861–1867)

A hazai fotózás korai időszakában, 1862 tavaszán a pesti *Hölgyfutár* című irodalmi és társaséleti lap számol be Lengyel Samu és Pekar Sándor veszprémi fényképész tevékenységéről. Ebben a lap veszprémi tudósítója arról is ír, hogy a nevezett fotográfusok már 1861 őszén bravúros fényképet készítettek az akkor még a hosszú exponálási idő miatt komoly kihívást jelentő izgó-mozgó állatokról és emberekről. A Pápán készült – napjainkban már ismeretlen – fotó

egyfogatú kocsiban ülő segélyszedő pataki diákokat örökített meg.⁹ Jelenleg ez az 1861-es év a legkorábbi adatunk Lengyel Samu fotografusi működéséről. Annak megállapítására, hogy meddig működtette a püspöki és vármegyei székhelyvárosban, Veszprémben műtermét, csak elszórt utalásokból következtethetünk.

Pap Gábor, a vitriolos tollú református lelkész 1866-ban írt balatoni fürdőlevelében Lengyel Samu egyes fővárosi művészeket is túlszárnyaló szakmai tevékenységét dicséri, „*kit Veszprém közönsége fényképei után kedvezőleg ismer...*”¹⁰ Ugyanebben az esztendőben olvashatjuk Lengyel veszprémi hirdetését is, amelyben közelgő vidéki utazása előtt még a Veszprém Palotai utca 490. szám alatti műtermébe invitálja a fényképet készíttetni akarókat.¹¹

Magyarországon ebben az évtizedben jön divatba és terjed el a névjegypótló „*látogató kép*”, azaz a „*Visite Portrait*” készíttetése, amelyek többnyire 5,5x9, vagy 6x9,5 cm-es fényképek voltak. A szabványos méretű, kartonra kasírozott albumin kópia olcsósága folytán a portréfényképészet legnépszerűbb formájává vált az egész világon. A fényképész műtermek száma megugrott, forgalmuk megsokszorozódott, egyrészt a vizitkártyák névjegy helyetti gyakori használata, másrészt a kispolgári középrétegek számára elérhetővé váló arcképkészítés, portréfotók elterjedése miatt. Ezen fotók hátoldalán (azaz verzóján) már a fényképész szolgáltatásának rekláminformációja, logója is megjelenik. A Lengyel Samu veszprémi műtermében készült fotók verzóján egyszerűen díszített „LENGYEL S fényképész VESZPRÉMBEN” szöveggel hirdette szolgáltatását. Számtalan fotó készül itt, többek között a zalai birtokos Skublics család leányairól, Gabrielláról, Annáról és Elzáról, és az 1863 februárjában elhunyt Liszniai Kálmán költőről is.

Lengyel Samu az 1860-as évek közepén

HIRDETMÉNYEK.

Szándékom lévén a tél beállta előtt vidékre utazni, bátor vagyok tisztelettel fölkérni mind-
asokat, kik magokat fényképeztetni akarják, e hó végéig szerencsétlenségem látogatásukkal.
Es miután a borult idő még előnyösebb főleg a gyenge szemieknek a mennyiben bátrabban
lehet a szemet nyitva tartani, bármely időben történhet fényképezés délelőtt 9 órától 12-ig, délután
2-től 4-ig, 12 darab kiskép (Visitkarten) 4 frt., — 6 darab 2 frt 50 kr. — Lakásom palotai-utca 490. sz.
Lengyel Samu,
fényképész.

*Lengyel fényképész veszprémi hirdetése 1866-ból
(Veszprém, 1866. szeptember 16.)*

A fiatal Lengyel üzletvitelére bővítésére vállalkozási lehetőséget lát a forgalmas füredi savanyúvízi fürdőhelyen, amelyet a tihanyi bencés apátság az 1860-as évektől egyre céltudatosabban épít, fejleszt. A fényképezést 1862 nyarán, majd az azt követő évek fürdői idénye alatt már Balatonfüreden találjuk, míg ősztől tavaszig veszprémi műtermében készíti fotográfiáit. Ekkortól jelenik meg képei hátoldalán a „LENGYEL S. fényképész VESZPRÉMBEN és B. FÜREDEN.” felirat. A veszprémi műtermet valószínűleg 1868 eleji Kassára költözéséig tartja fent. Jelenlegi információink alapján Lengyel Samu veszprémi fotográfusi tevékenységét 1861 és 1867 vége közötti időszakra tesszük.

Lengyel fotó verzója az 1860-as évekből rajta a füredi műterem homlokzati képével

Lengyel Samu fotográfus kassai (1868–1876), székesfehérvári (1876–77) és budapesti (1877–79) működése

Lengyel Samu 1868 februárjában már kassai műtermében folytatta fényképezési tevékenységét és a füredi fürdőidényben készült képeinek évközi utórendelését is innen, Kassáról intézi.¹² Képei verzóján megjelenik a „LENGYEL SAMU KASSÁN és B. FÜREDEN.”, illetve a „LENGYEL SAMU KASSÁN fő utca 4.ik szám Löderer vendéglőn alól és B. FÜREDEN.” felirat. Kassán, 1868 és 1876 közötti időszakban készült portréképeivel találkozhatunk a hazai és külföldi, főleg szlovákiai közgyűjteményekben, az internetes fotóarchívumokban, valamint fotóárveréseken.

Lengyel 1876 október 1-jétől Székesfehérváron, Schmidt Vilmos kórház utcai házában nyit új műtermet, és itt készült portréfényképei verzóján már a „LENGYEL SAMU SZ.FEHÉRVÁRON és B.FÜREDEN.” felirat olvasható.¹³ Működéséről kevés információval rendelkezünk, véleményem szerint 1876 októberétől 1877 első feléig készített Székesfehérváron fényképeket.

1877 szeptemberében Pesten megvásárolta a „Licskó-féle fényírdát” (Kerepesi u. 66. sz.).¹⁴ Az egykori fővárosi Fehérlő és a Mátyás király vendéglők közötti emeletes ház udvarában lévő lakást és műtermet átépítette, és az utóbbit a fővárosi újságokban reklámozta.¹⁵ A műterem utcára nyíló öt kirakatában a balatoni tájképeiről ismert Mészöly Géza festőről, a fővárosi Népszínház jeles színészeiről, a vasúti társulat tisztviselőiről készített jól sikerült fotográfiái „invitáltak” műtermébe a fényképre vágyókat.¹⁶ Többek között az ő színészfotóiból összeállított emlékalbummal örvendeztette meg a Népszínház társulata sikeres igazgatójukat, Rákosi Jenőt, annak 1877 november végi névnapján.¹⁷

1879. szeptember 30-án Lengyel Samu a budapesti, – az utca átszámozás miatt¹⁸ akkor már – Kerepesi út 17. szám alatti házban lévő saját kizárólagos tulajdonában lévő fényképezési műtermét, a hozzá tartozó öt kirakattal és az üzletben lévő üveg anyaképekkel, valamint gépekkel, bútorokkal, eszközökkel együtt eladta Vágvölgyi Ödön írónak és Krudy István fényképésznek 1.268 forint 90 krajcárért.¹⁹ A szerződés szerint, a teljes vételár kifizetéséig, 1880. decemberéig a műterem az ő neve alatt működött tovább, és Lengyel fenntartotta azon jogot is, hogy barátai és ismerősei (üveganya) portréit megtarthassa.

Mi készítette Lengyelt a fővárosi üzlet eladására? Valószínűleg az ekkoriban jelentkező, később

Lengyel fényképész budapesti műtermének hirdetése
(Fővárosi Lapok, 1877. október 25.)

egyre súlyosbodó betegsége, amely egyre inkább akadályozta munkavégzésében.²⁰ Felesége üzleti hirdetéseinek szövegéből kitűnik, hogy Lengyel Samu betegsége miatt 1880 áprilisában Balatonfüredre költöztek, majd 1881 márciusában Veszprémből ideiglenesen, 1881 novemberében immár véglegesen visszatértek a fővárosba.²¹

Mindezek alapján a „LENGYEL SAMU fényképész BUDAPESTEN Kerepesi út 66.ik sz. és B. FÜREDEN.” és a „LENGYEL SAMU BUDAPESTEN KEREPESI ÚT 17 SZ. és B. FÜREDEN.” verző feliratú fényképek 1877 és 1879 között készültek. (Mivel Krudy István Lengyel műtermével együtt megvásárolta annak előrenyomott fényképkartonjait is, amelyet minden bizonyal fel is használt, ezért egyes 1880-ban készült Krudy fotók és utánnomások Lengyel verző és képfelirattal kerülhettek forgalomba!)

A füredi tópart, a savanyúvíz az 1860-70-es évek fordulóján. A kép jobb oldalán a Horváth-ház emeletes épülete, míg balra, a Deák (ma Tagore) sétányon Lengyel Samu fényképész műterme látható
(Slowikowsky Ádám: Balaton-Füred, részlet)

Lengyel Samu fényképész Füreden (1862–1887)

Fotográfusi munkásságát gyakorlatilag teljesen kitöltő balatonfüredi fényképész tevékenységét Lengyel Samu 1862 júniusában kezdte meg a füredi Nagyvendéglő egyik földszinti szobájában.²² Már az első hetekben úgy reklámozták fotográfusi szolgáltatását, mint „...kinél a legszebb és legtökéletesebb műdarabokat láthatni és kaphatni...”²³ 1862-től készült fényképeinek verzőján a Veszprém, majd Kassa, Székesfehérvár és Budapest műtermi jelzés mellett mindig ott szerepelt az „...és B. füreden” felirat, amely arra utal, hogy a nyári időszakot mindig a forgalmas tóparti fürdőhelyen dolgozta végig. De nem vándorfényképészként mint országszerte sokan, hanem itt épített füredi műtermében készítette felvételeit.

Écsy László füredi fürdőigazgató naplójában és az 1864. évről írt fürdőtörténeti beszámolójában is megemlíti „Lengyel fotográf”-ot²⁴, akinek a főapát engedélyezte a fürdőn történő „fényképész épületecske” felépítését.²⁵ Az Écsy által írt szerződést 1864. május 14-én írta alá Lengyel Sámuel és Kopeczky Viktor apátsági adminisztrátor.²⁶ Eszerint Lengyel építi fel a fényképezési műterem épületét, és fizetett még évente 2 forint 50 krajcár bérleti díjat a tihanyi apátságnak. A szerződés szerint 16 év múltán az egész épület az uradalomra szállt át. Az új „photograph műhely” – mint Roboz István neves balatoni újságíró írja fürdőlevelében – 1864 nyarán készült el.²⁷ 1865 júliusában a fürdői kánikula mellett Füred sokak által látogatott fényképészeről, „izlésteljes photograph” műhelyéről már a Fővárosi Lapok is szép szavakkal tudósított. Ekkor 6 db fénykép elkészítése 3 forintba került Lengyel balatonfüredi műtermében.²⁸

Az 1860-as évek derekán már egyre többen készítették fényképet magukról, és számos régi családi album őrizhet ma is Balatonfüreden készült Lengyel fotográfiát. Például Ózd és Csernely egykori földesurának, a Sturmán család leszármazottjainak birtokában lévő 4 fényképalbumban 15 db 1863 és 1870-es évek vége közötti Lengyel Samu által készített portré található, amelyből 11 db-ot Balatonfüreden, 4 db-ot Kassán fotografált.²⁹ A névjegy helyetti vizitkártya használat mellett ekkoriban válik fürdőhelyi divattá az újkötetű ismerősök közötti fényképajándékozás szokása, illetve fényképek cseréje.³⁰ Mint egy korabeli cikkben olvashatjuk, a fürdőhelyen készült fotók gyűjteményét „bizonyos idő múlva” jólesik majd nézni, „melynek eredeti példányai körében az idő majdnem villanyszárnyakon haladt.”³¹

A füredi műteremben híres közéleti emberek, nemesi családok tagjai mellett ma már ismeretlen nyaralóvendégek, polgárok, tisztviselők portréi és egész alakos fotói is készültek. Lengyel vendégre a füredi savanyúvízen nyaraló hírességek és családtagjaik mellett kiterjedt az itt fellépő színésznagyságokra is. Az itt játszó Gerőfy Andor színtársulata 1885 augusztusában Lengyel fényképeiből összeállított díszes bőrkötésű társulati albummal ajándékozza meg a működésének 50 éves jubileumát ünneplő Écsy László helyi fürdőigazgatót.³² De Écsyről és családtagjairól, dr. Huray István füredi orvostól, Richard Young hajóépítő mesterről és társairól, Endrődy Sándor íróról, Jókairól és családtagjairól és sok ma már ismeretlen személyről is maradtak fenn fotók. Lengyel hamar a füredi nyári üdülési idény részévé válik, beilleszkedik a helyi társadalomba is, pénzadományaival rendszeresen támogatja a füredi kórház, időnként a szeretetház működtetését.³³

A Jókai házaspár 1873-ban a füredi Lengyel műteremben készült fotón

Jókai és Laborfalvi Lengyel Samu füredi műtermében (1873)

A házasságuk ezüstlakodalmát ünneplő országos hírű írózszeni Jókai Mórt és színész legenda Laborfalvy Rózát 1873. augusztus végi házassági ünnep napjaiban fotózta le Lengyel Samu, balatonfüredi műtermében.³⁴ A kamera elé ritkán álló híres házaspárról egyből három fotó is készült számos példányban. Jókai ugyanabban a ruhában és hasonlóan csipőre tett kézzel, míg Róza asszony ruhát váltva, szúrós tekintettel néz a kamerába. A fotók aligha nyerték el a Jókainál nyolc évvel idősebb, egykor ünneplést és „világszép” színésznő, Róza asszony tetszését. Ugyanis az akkoriban újdonságértékű fotó kíméletlen módon szembesítette őt és mindenki mást is az idő múlásával. Miután a Jókai házaspár 1871 áprilisában Kolozsváron Veress Ferenc műtermében készült első közös fényképe utóbb elveszett, a füredi fényképész füredi fotográfiaja vált széles körben ismertté.³⁵

Az első Balaton-átúszó Lengyel kamerája előtt (1880)

Érdekes hely- és fotótörténeti adalék, hogy Lengyel 1880-ban lefotózta Szekrényessy Kálmánt, aki augusztus 29-én Füred és Siófok között elsőként úszta át a Balaton tavát. Egy erről szóló reklámcikkből értesülhettek a korabeli olvasók, hogy Londonból és Berlinből Szekrényessy-fotókat rendeltek, amelyekért előbb kétezer, utóbb már ötezer forintot ígértek fizetni. De mivel Szekrényessy a magyar fényképészetet akarta támogatni, ezért a Lengyel Sámuel által készített fotóiból London helyett – ahonnan húszezer darabot (!) rendeltek – a székesfehérvári bazár áruszóinak ajándékozott

25 db-ot jótékony célú árusításra.³⁶ A minden bizonynyal valótlan információkat közlő cikkből értesülünk arról, hogy a füredi fényképész több felvételt is felvett az 1880. szeptember 11-e előtti napokban Szekrényessiről.

Szekrényessy Kálmán 1880 augusztusában, valószínűleg a Siófok–Balatonfüred táv megtétele utáni fényképfelvételen.
(Fotó: Szekrényessy Attila tulajdona.)

Lengyel Samu fotója alapján 1866-ban készült grafika a füredi tópartról, a sétányról és a hidegfürdőről
(*Hazánk s a Külföld*, 1866. szeptember 9.)

Lengyel Samu füredi tájképei

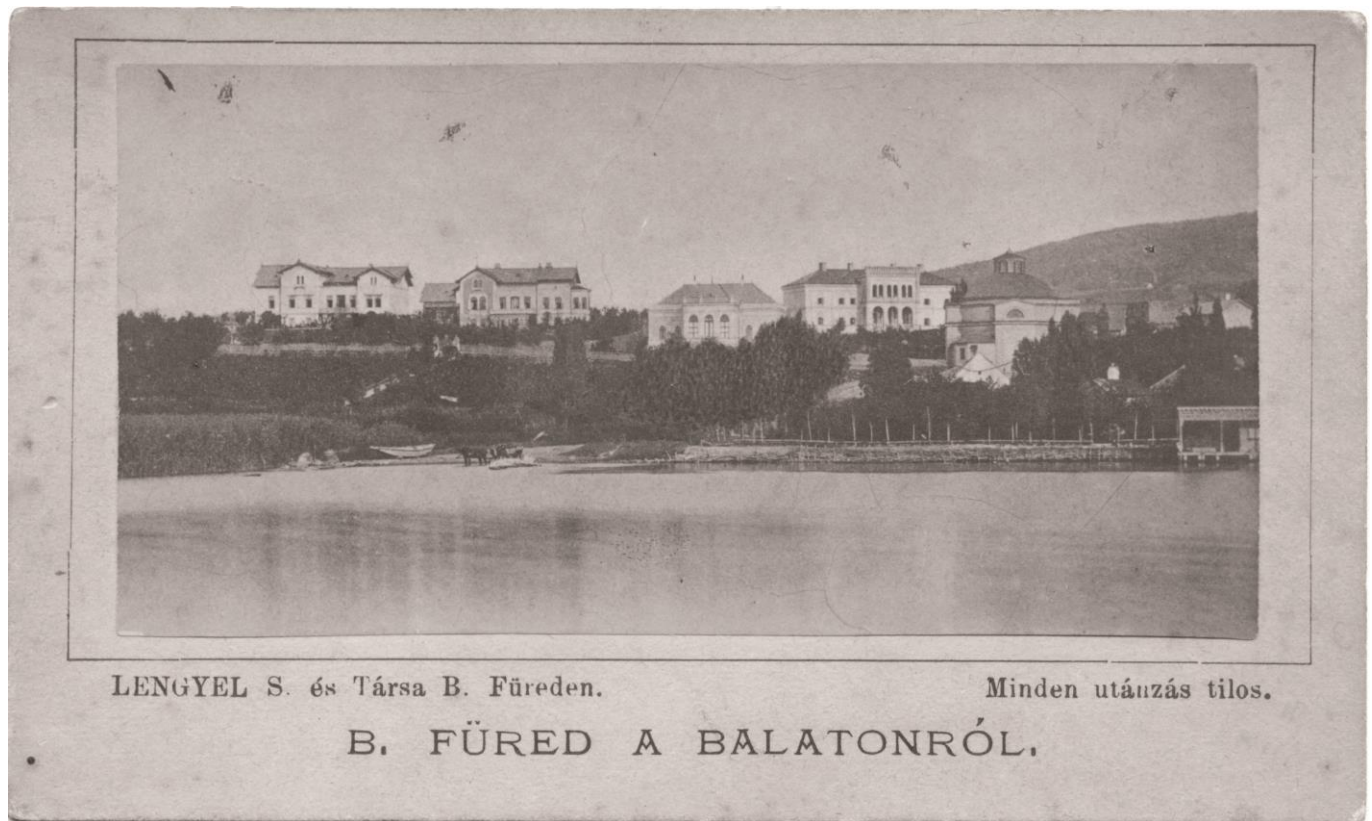
A ma legkorábbiaként ismert balatonfüredi tájképet – amely a füredi Savanyúvíz környezetéről 1866-ban készült – Lengyel Samu fotografálta. A fénykép mára eltűnt vagy megsemmisült, de róla grafikát közölt a *Hazánk s a Külföld* című országos lap.³⁷ A képen láthatjuk a Holesz Ferenc vállalkozó ácsmester és legényei által 1866 nyarán Gerster Károly és Frey Lajos terve alapján újonnan megépített füredi hidegfürdőt, és a 8 holdnyi feltöltésen 500 öl hosszúságban kialakított és Deák Ferencről elnevezett parti sétány részletét.³⁸ Ebben az esztendőben, azaz 1866-ban nemcsak a Lengyel műterméből nyíló pazar kilátásról, hanem az ott megvásárolható tájképekről is tudósítanak.³⁹ A fenti lapban „*Lengyel Samu fényképe után*” készült grafika is egy lehetett a műteremben megvásárolható Lengyel tájképek közül. Közlésekor az ismeretlen cikkíró hangot adott azon elvárásának is, hogy „*Reméljük, hogy e derék fényképész — ki némely elsőrendű pesti kollégájával is versenyezhet — Füred és környékének minél több érdekes pontját le fogja fényképezni.*”⁴⁰ Erre sor is került, hiszen olyan füredi épületfotók és tájképek maradtak fent, amelyek egységes megjelenésű és feliratú fényképsorozatba illeszkednek. Utalásokat találunk korabeli sajtócikkekben arra is,

hogy nemcsak Balatonfüredről, hanem Tihanyról készült tájképeket is árult helyi műtermében.

Újabban aukciókon bukkant fel egy Lengyel által az 1870-es években készített „B.FÜREDI EMLÉK” feliratú nyomtatott alaprajzú emléklap, amely 8 füredi épület és füredi Balatonpart albumin fotóját tartalmazza.

Az utolsó fényképek – a pályavég (1888)

A Lengyel Samu negyedszázadon át tartó sikeres füredi fényképészeti működéséről tudósító írások közül az egyik utolsót emelném ki, amely szerint 1884 augusztusában a „*Lengyel bácsi... az utó saison*”-ban még több-kevesebb sikerrel próbálja visszatartani a távozóban lévő vendégeket, és – mint a levélíró vélelmezi – meg akarja örökíteni az elcsöndesedő Balatonfüredet.⁴¹ De az évek előrehaladtával olyannyira súlyosbodik betegsége, hogy 1885 tavaszán már kénytelen eladásra meghirdetni füredi fényképészeti „üzletét”.⁴² 1887 júniusában a füredi fürdővendégek névsorában még megemlíti nevét, azaz halála előtti évben is Balatonfüreden tartózkodik.⁴³ Hosszas betegség és szenvedés után „*...korágyánál a halál mint szabadító angyal jelent meg...*” 1888. június 3-án. A jeles fényképész 62 éves korában Budapesten halálozott el, amelyről a vezető fővárosi lapok is hírt adtak.⁴⁴

Lengyel Samu egyik tájképe a füredi tópartról 1870-es években

(BVHTGY Fotógy. HF.5)

A vállalkozó házastárs – Matakovics Terézia

Lengyel Sámuel 1865-ben vette feleségül Matakovits Teréziát, akivel haláláig, 23 éven át élt boldog házasságban. Terézia is vállalkozó szellemű polgárasszony volt, aki női ruha szabászatban országos hírnévre tett szert. Férje fővárosi műterme (Kerepesi út 17. sz. házban) mellett 1879-től sikeres ruhamértékvételi, mintarajzolási és fehérenmű- és öltönyszabászati magánoktatást folytatott⁴⁵, és tanított a m. kir. állami nőipariskolában is. A 1881. évi fővárosi nő-iparkiaállításán éremmel tüntettek ki.⁴⁶ Szabászati szakkönyve több kiadásban magyar és német nyelven is megjelent,⁴⁷ és Balatonfüreden is megvásárolható volt.⁴⁸

Kapcsolatát a füredi vendégekkel jól illusztrálja, hogy 1887 augusztusában Jókai Róza kisasszony füredi kurszalon nagytermében rendezett névnapi bálján az Esterházy, Andrássy, Zichy, Nádasdy, Hertelendy vendégkörben Lengyel Samunét is megemlíti.⁴⁹ (A Fővárosi Lapokban megjelent bál-tudósítás reklámértékű lehetett számára.) Férje halála után is sikeresen folytatta tovább a varrást és mintarajzolást oktató tevékenységét a fővárosban, majd a 20. század elején a sátoraljaújhelyi ideiglenes iskolájában.⁵⁰

Matakovits Terézia 1865 körül

Az első füredi fényképészeti műterem (1864–1940)

Az 1864 nyarára felépült füredi fényképészeti műteremről a helyi „Kerek templom” katolikus papjának, Jalsovics Aladárnak 1878-ban kiadott könyvében olvashatunk „*A Balaton melletti park délnyugoti részében, árnyas fáktól környezve emelkedik a csinos fényképészeti műterem. Ezen műteremben fényrajzolt képek bármely világvárosnak is dicséretére válnának. A fénylépész Lengyel Samu úr, kinek munkában hű osztályosa tisztelt neje, Matakovics [sic! Matakovits] Teréz. (Rendes lakásuk Pest.)*”⁵¹ A lokálpatrióta pap nemcsak bemutatja, de szép szavakkal reklámozza is Lengyel műtermét és szolgáltatását. A füredi fürdő- és ivókúrák jótékony hatásának bizonyítására melegen ajánlja a betegeknek, hogy Füreden való érkezésükkor és távozásukkor is fotografáltassák le magukat Lengyelnél.

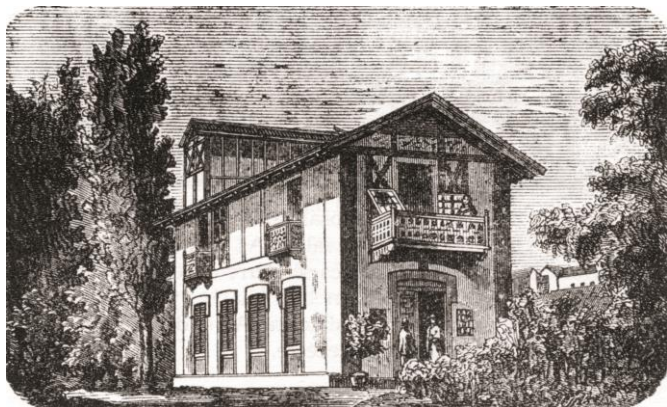
A Lengyel-féle fényképészeti műterem 1864-es megnyitását követően hamarosan a fürdő közkedvelt szolgáltatási helyszínévé vált. Egyrészt a füredi Horváth-ház és a hideg fürdő közötti – a mai Tagore – sétányon felépített műteremből megragadó kilátás nyílt a gyönyörű vidékre, másrészt balatoni tájképek vásárlása mellett ekkorra már fürdőhelyi divattá vált a Lengyelnél készített „*jól talált, tisztán kiállított, megszólalásig hű*” arcképek fürdői ismerősök közötti ajándékozása.⁵²

A műteremépítési szerződésben foglalt határidő lejártát követően Lengyelnek „piaci” bérleti díjat kell fizetnie az apátságnak; 1881-ben 150 forintot.⁵³ Betegsége azonban egyre inkább eluralkodik rajta, és 1885 tavaszán bérbe- illetve eladásra meg-

hirdette füredi fényképészeti üzletét.⁵⁴ Természetesen nem az épületről van szó, hanem a jogról és a fényképészeti berendezésekről, technikai eszközökről. Az előbbi esetben május közepétől szeptember közepéig tartó bérleti időszakra 400 forintot, végleges megvétel esetén 1.200 forint árat remélt érte. Hirdetésében a füredi nagy forgalom mellett az 1882-ben alakult Balaton Egylet fényképészeknek is hasznot generáló tevékenységét külön is kiemelte!⁵⁵ Az eladásra, illetve bérbeadásra valószínűleg nem került sor, mivel ezen a nyáron később azonnali belépéssel munkatársakat, retusálót (retoucheur) és másolatkészítőt (copirozót) keresett füredi műtermébe.

A Lengyel Samu által építtetett fényképésműterem ma már nem található meg. Halála után az épületet továbbra is fényképésműteremként használták. Az 1888-ban, majd 1892-ben a tulajdonos tihanyi apátság által készített balatonfüredi ingó és ingatlan vagyonbecslések kimutatásaiban is szerepel a „*Fényírda*”, illetve „*fényképészeti műterem*” 2.000, és 1.500 forint értékkel.⁵⁶ Karbantartására alig költöttek, s végül 1940 novemberében lebontották az akkor már közel 70 éves, rossz állapotú faépületet. Mint a Balatoni Kurír tudósítója megjegyezte: „*A fürdőhely parkjában bontják a Kurzweil-féle fényképészet üzletházát. Egy kis vonás tűnik el vele Füred régi bájos arcáról, de a park maga nyíltabb, levegősebb, szebb lesz.*”⁵⁷

Az első állandó balatonfüredi fényképész után az első műterem is a múlt ködébe vész. Lengyel Samu sikeres alkotói életútját azonban jelen emlékezésünk mellett többszáz máig fennmaradt fotója is őrzi.

Lengyel Samu füredi fényképészeti műterme 1878-ban
(Jalsovics A. 1878. 106. p.)

Az épület 1914-ben
(Balatonfüred gyógy-és tengerfürdő. 1914. 52. p.)

Lengyel fotók a Balatonfüredi Városi Helytörténeti Gyűjteményben

Az első füredi fotográfus felvételeiből jelenleg 25 darabot őriz Balatonfüred város közgyűjteménye. Ezek többsége már közlésre került a különböző helytörténeti kiadványokban, vagy a Füredi História lapjain. Közülük különösen értékesek a füredi Savanyúvizet, azaz Balatonfüred tópartját az 1870/80-as évek fordulóján bemutató tájképek, a

korabeli épületek (Écsy, Eszterházy, Jókai, Huray nyaralók, a nagyvendéglő, az Eszterházy vendéglő stb.), valamint Jókai és Laborfalvi, dr. Huray, az angol hajóépítő munkások fotográfiái.

Reméljük a jövőben újabb képekkel gyarapodva, azok albumba rendezésével, kiállításon való bemutatásával emlékezhetünk meg a Balatonfüred első, negyedszázadon át működő fényképészének pótolhatatlan értékű életművéről.

A külön nem jelölt fotók és fotórészletek a Balatonfüredi Városi Gyűjtemény fotógyűjteményéből származnak.

Lengyel Samu fényképeinek verző típusai 1861 és 1887 között

1. melléklet.

Lengyel Samu fényképész működési szinterei és ideje, fényképeinek verző felirattípusai

1861–1867 Veszprém

LENGYEL S fényképész VESZPRÉMBEN

LENGYEL S. fényképész VESZPRÉMBEN.

LENGYEL S. fényképész VESZPRÉMBEN és B. FÜREDEN.

1862–1887 Füred

Lengyel Samu Balaton Füred

Lengyel és Társa Balaton Füred

LENGYEL ÉS TÁRSA BALATON FÜRED

1868–1876 Kassa

LENGYEL SAMU KASSÁN és B. FÜREDEN.

LENGYEL SAMU KASSÁN fő utca 4.ik szám Lóderer vendéglőn alól és B. FÜREDEN.

1876–1877 Székesfehérvár

LENGYEL SAMU SZ.FEHÉRVÁRON és B.FÜREDEN.

1877–1879 Budapest

LENGYEL SAMU fényképész BUDAPESTEN Kerepesiút 66.ik sz. és B.FÜREDEN.

LENGYEL SAMU BUDAPESTEN KEREPESI ÚT 17 SZ. és B.FÜREDEN.

2. melléklet.

Lengyel Samu fényképész fotóinak képpoldali felirattípusai

LENGYEL

LENGYEL.

LENGYEL S

LENGYEL SAMU

LENGYEL SAMU.

LENGYEL S. B. Füreden.

Lengyel Samu B. FÜRED.

LENGYEL S. és Társa B. Füreden.

Lengyel és Társa.

LENGYEL S. Kassán és B.Füreden

LENGYEL S. Fényképésztől KASSÁN.

LENGYEL S: FÉNYKÉPÉSZ KASSÁN ÉS B:FÜREDEN.

LENGYEL SAMU BUDAPESTEN.

LENGYEL S. Budapesten és B.Füreden

CABINET KÉP LENGYEL SAMU KASSÁN ÉS B. FÜREDEN.

CABINET KÉP LENGYEL SAMU FÉNYKÉPÉSZTŐL KASSÁN és B. FÜREDEN

LENGYEL S. FÉNYKÉPÉSZ KASSÁN és B. FÜREDEN

LENGYEL SAMU FÉNYKÉPÉSZTŐL SZ. FEHÉRVÁRON ÉS B : FÜREDEN.

Irodalom:

Amtliches Verzeichniss... 1857. Amtliches Verzeichniss des Lehr- und Beamten-Personals, so wie der Studirenden an der kais. kön. Universitaet zu Pest im Studien-Jahre 1856/7. Bécs.

BAÁN Beáta 2011. Balatonfüredi életrajzi lexikon. Balatonfüred.

Balatonfüred... 1914. Balatonfüred gyógy- és tengerfürdő. Szanatórium, vizgyógyintézet: klimatikus gyógyhely. Balatonfüred.

Balatonfüred és Balatonarács története. Veszprém, 1999.

BONA Gábor 1998. Hadnagyok és főhadnagyok az 1848/49. évi szabadságharcban. 2. köt. Bp.

Budapesti Czim- és Lakjegyzék 1880-1881. (1. évf.) Budapest.

Budapesti Czim- és Lakjegyzék, 1882. (2. évf.) Budapest

Budapesti Czim- és Lakjegyzék, 1883-1884. (3. évf.)

DOBOSY László 1985. A Sturmán család kapcsolatai fényképeik tükrében. In.: A Miskolci Hermann Ottó Múzeum Közleményei. 23. Miskolc.

E. CSORBA Csilla 1981. „Baráti emlékül” – Jókai Mór. Jókai Mór összes fényképe (ikonográfia). Budapest.

E. CSORBA Csilla 2004. „Egy ember, akit még eddig nem ismertünk” : a Petőfi Irodalmi Múzeum Jókai-gyűjteményének katalógusa : kéziratok, az író képzőművészeti alkotásai, ábrázolások az íróról. Budapest.

ÉCSY László 2008. Écsy László balatonfüredi fürdőigazgató naplója. 1863-1892. (szerk. Lichtneckert András). Balatonfüred.

JALSOVICS Aladár 1878 (2008). A balatonfüredi gyógyhely és kirándulási helyei. 1878. (javított kiadás, szerk. Lichtneckert András). Balatonfüred.

LICHTNECKERT András 2013. A balatonfüredi savanyúvízi gyógyfürdő története az alapítástól az államosításig. 1702-1949. Balatonfüred.

LICHTNECKERT András 2017. A füredi polgár: Écsy László fürdőigazgató 1807-1895. Balatonfüred.

P. MIKLÓS Tamás 2012. „Jókedv és Bőség!” A Balaton-Egylet története (1877, 1882-1891). In.: Az emlékkörzés szolgáltatásban. Tanulmányok Bándi László 70. születésnapjára. Veszprém.

SZILÁGYI Gábor 1996. Magyar fotográfia története. Budapest.

SZINNYEI József 1900. Magyar írók élete és munkái, 7. köt. Budapest.

Jegyzetek:

1. BAÁN B., 2011. 132. p.

2. Magyarországi Református Egyház. Sárospatak. Anyakönyvek, 1735–1895. <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:939K-YMQM-C4?personaUrl=%2Fark%3A%2F61903%2F1%3A1%3AVKX4-1VZ> Letöltés időpontja: 2020. 09. 02.

3. Erre utal Vadnay Károly (1832–1902) író, a Fővárosi Lapok szerkesztője által Lengyel Sámuel haláláról írt rövid megemlékezés. Gyászlap. Fővárosi Lapok, 1888. június 5. 1136. p.

4. Közlöny, 1849. május 24. 423. p.

5. BONA, 1998.

6. Fővárosi Lapok, 1877. október 24. 1165. p. A már említett Vadnay Károly 1888-ban a Fővárosi Lapokban részletesebben is megemlékezett a salzburgi narancsszín hajtókás „*Leopold*,

Grossherzog von Baaden” ezredben való egykori szenvedésükről és utalt „*az egykor oly víg Lengyel Samu (kiből hazatérve fényképész lett)*” nem sokkal korábbi elhunytára is. Vadnay Károly: Tarafás. Fővárosi Lapok, 1888. december 8. 2493. p.

7. Amtliches Verzeichniss ..., 1857. 32. p. A Semmelweis Egyetem Központi Levéltárában őrzött 7/d Protocoll der pharmaceutischen strengen Prüfungen – Gyógyszerész szigorlati jegyzőkönyvek 1854–1951. c. mutatója szerint a levéltár is őriz Lengyel Samu/Sámuellel kapcsolatos iratokat.

8. Vasárnapi Ujság, 1860. május 13. 239. p.

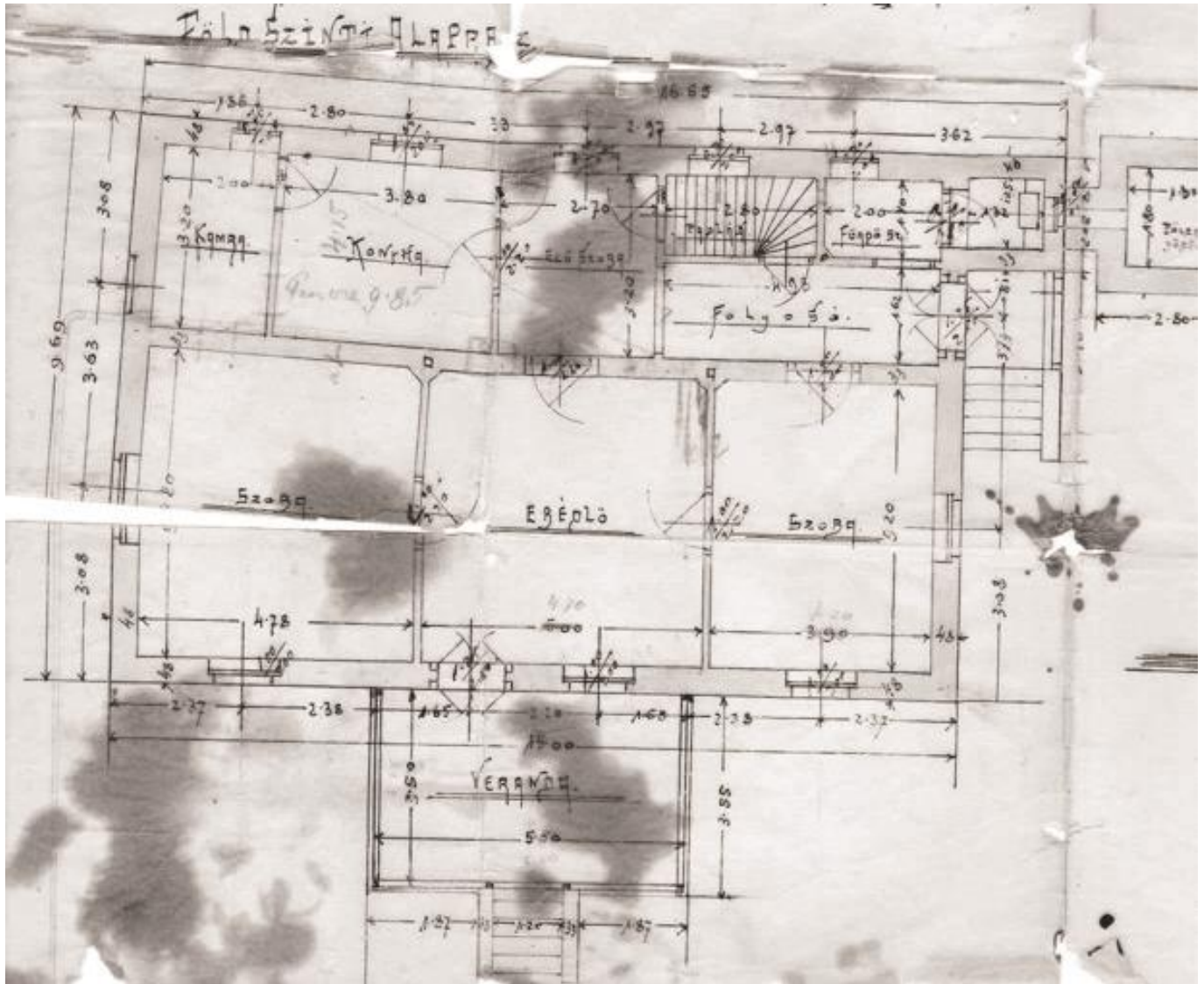
9. r. l.: Veszprémi vidéki levelek. Hölgyfutár, 1862. április 24. 390. p.

10. Pap Gábor: Levelezések. Veszprém, 1866. augusztus 12. 53. p.
11. Hirdetmények. Veszprém, 1866. szeptember 16. 96. p.
12. Fővárosi Lapok, 1868. február 26. 188. p.
13. Székesfehérvár és Vidéke, 1876. október 7. p. 4.
14. Licskó János pesti fényképész 1865-ben felújított „fényírdájáról” van szó. Magyarország és a Nagyvilág, 1865. november 19. 127. p.
15. Fővárosi Lapok, 1877. október 25. 1172. p.
16. Fővárosi Lapok, 1878. április 4. 382. p.
17. Fővárosi Lapok, 1877. november 20. 1269. p.
18. Fővárosi Lapok, 1879. február 1. 125. p.
19. Adásvételi szerződés. Budapest Főváros Levéltára. VII.200.a - 1879 – 1316. Krudy István még 1881-ben itt folytatta fényképészeti tevékenységét. 1882-ben már Németh I., 1883-ban Mayer György működtetett itt fényképészeti műtermet. Lásd: Budapesti Czim-és Lakjegyzék, 1880-1881. 345. p., illetve Ua., 1882. 224. p. és Ua., 1883–1884. 228. p.
20. Erre utal egyik nekrológja: Gyászlap. Fővárosi Lapok, 1888. június 05. 1136. p., illetve a halálakor kiadott gyászlapon közölt információ szerint betegsége haláláig egy évtizededen át kísérte, azaz 52 éves kora körül, 1878–79-ben kezdődhetett. [Gyászlap] Lengyel Sámuel. Bp., 1888. július 4.
21. Fővárosi Lapok, 1880. február 1. 130. p., illetve Ua. 1881. március 5. 271. p. és Ua. 1881. november 6. 1598. p.
22. Balatonfüredre 1862. június 19-én érkezett meg inasával Sárospatakról. Balaton-füredi Napló, 1862. június 26. 9. p.
23. Balaton-füredi Napló, 1862. június 26. 7. p.
24. ÉCSY L. 2008. 88. p., 92. p. és 94. p.
25. LICHTNECKERT A., 2017. 275. p.
26. ÉCSY L. 2008. 96. p.
27. Roboz István: Balatonfüredi levelek. Pesti Napló, 1864. 168. sz. 4331. p.
28. Balaton-füredi élet. III. Fővárosi Lapok, 1865. július 23. 637. p.
29. DOBOSY L., 1985. 65. p.
30. „A vendégkoszorúnak B.-Füreden megismerkedő tagjai – távozásukkor kedvesebb emléket nem adhatnak, mintha azokat rájuk emlékeztethető fényképeikkel ajándékozzák meg.” Vidéki tudósítások. Pesti Napló, 1866. augusztus 2. 4886. p.
31. Balaton-Füredről. Fővárosi Lapok, 1868. augusztus 18. 755. p.
32. Gerőfy Andor balatonfüredi színtársulata. Fotóalbum. Laczkó Dezső Múzeum. Veszprém, I.sz.: 77.213. Pecsét: Balaton Füredi Fürdő Intézet Igazgatósága, 1885. aug. 31.
33. Fővárosi Lapok, 1871. szeptember 28. 1018. p., 1873. október 16. 1035. p., Veszprém megyei hivatalos heti közlöny, 1877. szeptember 23. 5. p., illetve Budapesti Közlöny, 1871. december 24. 6494. p.
34. Balatonfüred és Balatonarács története. Veszprém, 1999. 675. p.
35. E. CSORBA CS., 1981. 52. p.
36. Székesfehérvár és Vidéke, 1880. szeptember 11. 3. p.
37. A b.-füredi uj tófürdő. Hazánk s a Külföld, 1866. szeptember 9. 568. p.
38. LICHTNECKERT A., 2013. 138. p.
39. Pesti Napló, 1866. augusztus 5. 4889. p.
40. Hazánk s a Külföld, 1866. szeptember 9. 568. p.
41. Fürdői levél. B.-füred, aug. 25. Balaton, 1884. szeptember 4. 3. p.
42. Fényképészeti Lapok, 1885. 3. sz. 62. p.
43. Vendégek Balaton-Füreden. Veszprémi Független Hírlap, 1887. június 11.
44. Budapesti Hírlap, 1888. június 5. 7. p., Pesti Hírlap, 1888. június 8. 14. p., Vasárnapi Újság, 1888. június 10. 402. p., Fényképészeti Lapok, (VII. évf.) 1888. 6. sz. 128. p., illetve nekrológ: Gyászlap. Fővárosi Lapok, 1888. június 5. 1136. p.
45. A hölgyek figyelmébe. Fővárosi Lapok, 1879. január 12. 44. p. illetve Fővárosi Lapok, 1879. december 25. 1427. p.
46. A fényképész műteremlakás 1879-es eladását követően a következő évben a fővárosi Bodzafa u. 10., majd a 1881 tavaszától előbb Papnövelde u. 10., majd a Borz u. 9., 1883 elejétől a Magyar u. 1., Újvilág u. 23. alatt, 1894-től immár özvegyként a Szentkirályi u. 3. alatt működtette női-ruha szabászatát, műtermét és iskoláját.
47. „Gyakorlati kézikönyv a női ruha szabászat gyors és sikeres megtanulásához” című szakkönyve magyarul több kiadásban és német nyelven is megjelent. (Bp., 1881.; 2. jav. kiadás, 1887.; 3. jav. k. 1892.; Németül: Bp., 1890.), lásd még SZINNYEI J., 1900. 1069. p.
48. Könyve „...Május hó végéig megszerezhető szerzőnél Papnövelde utca 10. szám 3. ajtó 2 forintért azontúl pedig B. Füreden....” Néptanítók Lapja, 1881. április 30. 162. p.
49. Névnapi bál. Fővárosi Lapok, 1887. szeptember 2. 1772. p.
50. Zemplén, 1904. szeptember 3. 5. p.
51. JALSOVICS A., 1878 (2008) 85. p.
52. Vidéki tudósítások. Pesti Napló, 1866. augusztus 5. 4889. p.
53. LICHTNECKERT A., 2013. 226. p.
54. Fényképészeti Lapok 1885. 3. sz. 62. p.
55. P. MIKLÓS T., 2012. 71. p.
56. LICHTNECKERT A., 2013. 87. p.
57. Balatoni Kurir, 1940. november 14. 2. p.

SZABÓ-CZAJLIK ANNA

EGY RÉGI HÁZ TITKAI

Az Iskola utca elején, a hármas szám alatt áll egy száz évnél régebben, -svájci „erdei lak” stílusban épült polgári villa. Az utcai szemlélőnek nem sokat mutat meg magából, szerényen megbújik a kert zöld leple mögött, belépéskor aztán felfedi rejtett titkait. Belépve, oldalsó verandájának falán eredetiben látható a ház 1904-ben készült alaprajza, valamint a már felépült házat 1906-ban ábrázoló fénykép.

A ház első tulajdonosa az építető, dr. Kenessey Károly őrnagy, ezredorvos állandó otthonának szánta a villát. Az épület tágas belső terei, a helyiségek nagy belmagasságukkal kellemesen hívogató, vendégmarasztaló otthonossággal fogadják a belépőt. Az utcai fronton található a dolgozószoba és egyben orvosi rendelő is volt eredetileg, középen a nappali, melyből a tágas faragott verandára jutunk, régen az épület főbejárata itt volt. A nappali lakószoba egy másik ajtaja a hálószobába vezet, ahonnan egykor egy tapétával takart átjáró (a tervrajzon ez nem szerepel) a gondozónő szobájába nyílt. A lakószoba negyedik ajtaja kapcsolódott társalgóhoz. Építészeti

megoldásként különleges, hogy ha a nappali szoba mind a négy ajtaját kinyitjuk, -mivel velük szemben ablakokat helyeztek el, egyszerre négy égtáj felé nyílik kilátás, a kert minden oldalát egyszerre láthatjuk.

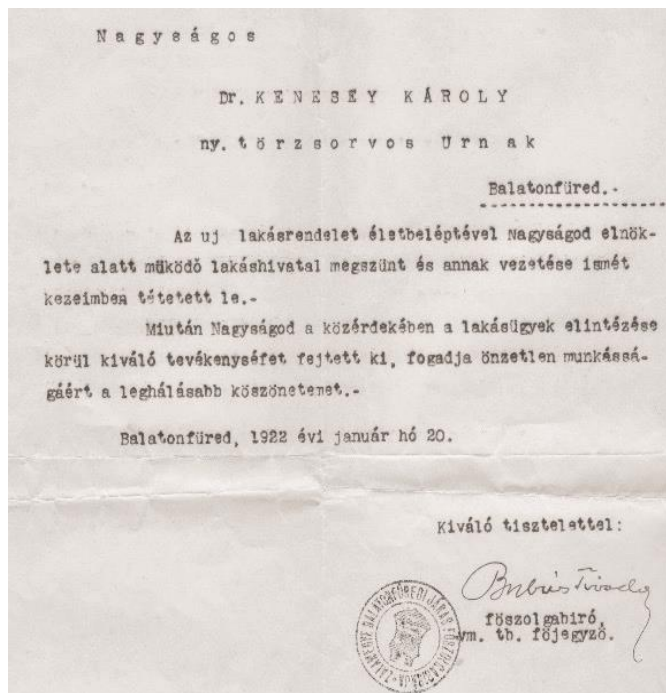
A telekhatárra a gazdasági melléképületeket sorakoztatták, valamint egy házmesterlakást, ahol a kertről, szőlőültetvényről, gazdaságról gondoskodó család lakott.

Kenessey Károly 1858-ban született Küngösön, a jómódú Kenessey család nemesi birtokán. Amikor balatonfüredi házat építtette, már nem tartott kapcsolatot családjával, melynek oka a szájhagyomány szerint egy nemesi származású vagyontalan nővel való vi-

szonya, melyet családja nem tudott elfogadni. A gyógyítás tudományában fiatalemberként jeleskedett, Budapesten kitűnő eredménnyel szerzett orvosi diplomát. Behatóan foglalkozott a fertőző betegségek nemcsak laboratóriumi vizsgálatával (ázsiai kolera bacilussával), hanem közel négy évig a betegágyak mellett kiváló diagnosztikai készségéről tett tanúbizonyságot, melynek elismeréseként közegészségügyi felügyelői bizonyítványt kapott az egyetemtől. Ezredorvosként egy ideig Pápán dolgozott, de utána a szakmai fejlődés érdekében újra Budapest követte.

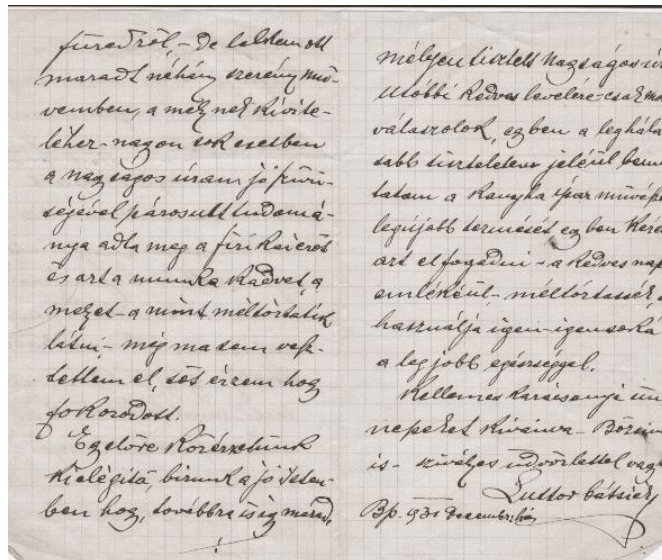
Barátaival szívesen jártak pihenni, szórakozni a Balatonhoz, – már ifjúkorában vidékre vágyott. A vidéki élethez fűződő vágya később, a huszadik század legelején megvalósult. Viszonylag fiatalon, negyvenhárom évesen nyugdíjazták megromlott egészségi állapota miatt. A villa elkészültével véglegesen Balatonfüredre költözött.

Magánélete diszkrécióját megőrizve, a külvilágtól elzárkózva élt, de személyes intellektusával élve mégis aktívan bekapcsolódott a helyi közéletbe. Trianon után súlyos lakásproblémák adódtak országszerte. Balatonfüred sem maradt érintetlen a kialakuló lakáshiányban, ezért 1921-ben lakáshivatalt állítottak Balatonfüreden, melynek elnöke Bubicz Tivadar balatonfüredi főszolgabíró, elnökhelyettes dr. Kenessey Károly nyugalmazott törzsorvos. 1922-ben a főszolgabíró a hivatal megszűntével köszönét nyilvánította ki kiváló tevékenységéért.

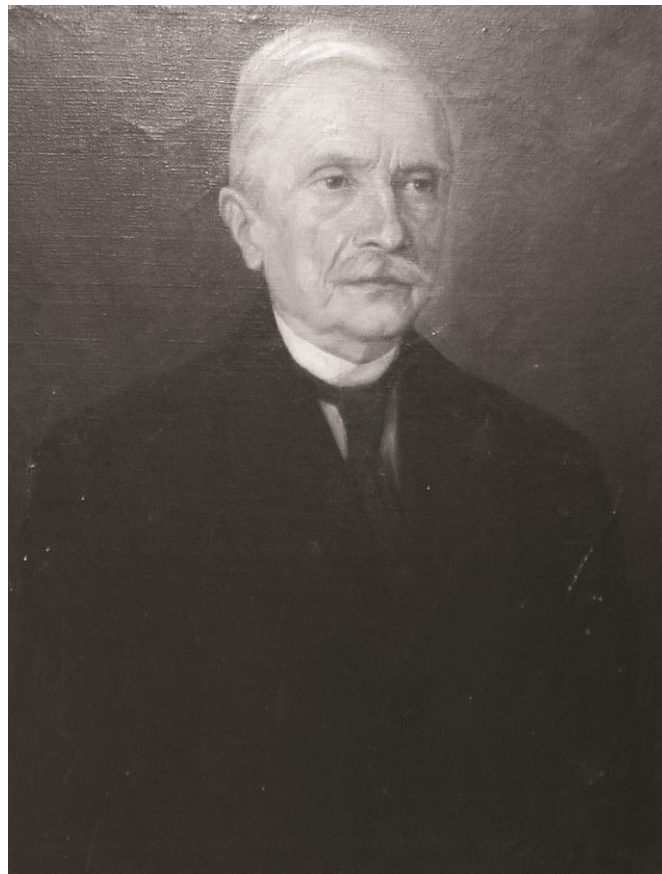

Szellemi, baráti kapcsolatba került a fiatalon Balatonfüredre küldött római katolikus plébánossal, a helyi szóhasználatban „templomépítő”-ként emlegetett, magas vallásbölcseleti tudományok bir-

tokosával, Luttor Ferencsel. Levelezés útján a plébános, teológiai tanár Füredről való távozása után is tartották a kapcsolatot. A meghitt barátság és a kölcsönös egymás iránti tisztelet tükröződik fennmaradt levelezésükből.

Kiváló orvosi szaktudását igazolja Villax Béla miniszteri főtanácsos súlyos bőrbetegségének meggyógyítása, ami korábban nem sikerült a bécsi doktoroknak. A hálás beteg gyógyulása után Protiwinsky Ferencsel elkészíttette Kenessey Károly portréját, melyet 1935-ben gyógyítójának ajándékozott. (A portré a balatonfüredi Helytörténeti Gyűjteményben található.)

Harmincöt évig, 1941-ben bekövetkezett haláláig (gyászjelentés a Helytörténeti Gyűjteményben) volt az Iskola utcai ház lakója dr. Kenessey Károly.

Családot nem alapított, gondozónőjével Fodor Erzsébettel lakott otthonában. Ha egészségi állapota engedte, ingyen gyógyította a hozzá fordulókat azok anyagi helyzetétől függetlenül. A szegények orvosának, segítőjének nevezték Balatonfüreden. Nagylelkűen segítette a rászorulókat, – az egyik adósa által írt hálálkodó levél szerint a kölcsönkérő kétszáz korona tartozását visszafizeti „az orvos Úrnak” tavasszal, ha ősszel pénzhez jut (Miért csak tavasszal, ha ősszel már visszaadhatná?), továbbá minden jókat kíván „A jó Nagyságos uram és asszonyomnak”. (Levél a szerző birtokában.) Azt már valószínűleg soha nem fogjuk megtudni, hogy a visszafizetés valójában megtörtént-e a jóhiszemű kölcsönadó javára.

Kenessey Károly egykori otthonában, iránta való tiszteletből őrizzük a házban talált leveleit, iratait, orvosi szakkönyveit és egyetlen ránk maradt használati eszközt, egy ezüst kiskanalat a következő felirattal: „Emlék, Dr. Kenessey Károly, 1887”, mely valószínűleg doktorrá avatásakor készülhetett.

Még sok érdekes, közérdeklődésre számot tartó tényt írhatnak a házban talált levelek, képeslapok, iratok, bizonyítványok alapján a ház első lakójáról, de eredeti szándékom a ház bemutatása és lakóinak ismertetése volt.

Fodor Erzsébet után Fodor Pál és felesége Stéger Margit, valamint Csoma Sándor és felesége Stéger Rózsa a negyvenes évek elejétől laktak az Iskola utcai villában, melyet megőriztek eredeti formájában. A második világháború végén ők is különös dolgot éltek meg az Iskola utca 3-ban. A szovjet megszállás nehéz súllyal borult a településre. A ház tég-lával burkolt boltíves pincéje sok súlyos titoknak volt tanúja. A szomszédban élő fiatalasszony kislány korában hallott félelmetes történeteket Csoma Sándorné Stéger Rózsától veszélyben lévő emberek rejtegetéséről, halálos veszedelmekről, amit a ház lakói magukra vállaltak az üldözöttek védelmében. A hivatlan látogatók elől a háziak szekrényrel torlaszolták el a pince folyosó felőli bejáratát. Szemtánuk elbeszélése szerint egy ember életéért cserébe a háziak az oroszoknak adták néhai Stéger Márton arany zsebóráját.

A kétezres évek elején, a férjemmel Szabó Lóránttal eldöntöttük, hogy véglegesen Balatonfüredre költözünk. Az Iskola utcai villát szántuk új közös otthonunknak, ezért nagyszabású felújítási munkálatokba kezdünk az akkor már százéves épületen. Szem előtt tartottuk, hogy a ház eredeti belső funkcióit megőrizve történjen meg a polgári villa megfiatalítása. A szobákban megmaradtak az eredeti fa padlók, az ablakok belső spalettái és a hatalmas, tágasságot sugárzó ajtók. Kellő szakemberek hiányában komoly gondot jelentett a két faszervezetű veranda restaurálása, néhány külső ajtó, ablak a régiekkel megegyező megjelenésben való cseréje. A tágas, egykori főbejáratú verandán (egy kivételével, melyen át egy részeg orosz katona mámoros kedvében 1944-ben belépett a verandára) megmaradtak az eredeti színes üveglablakok és a két fürdőből kilépő nőalakot ábrázoló homokfúvással készült füstüveg ablaktábla.

Az alábbi képek tanúsága szerint a felújításkor sikerült a ház eredeti külsejét megőrizni.

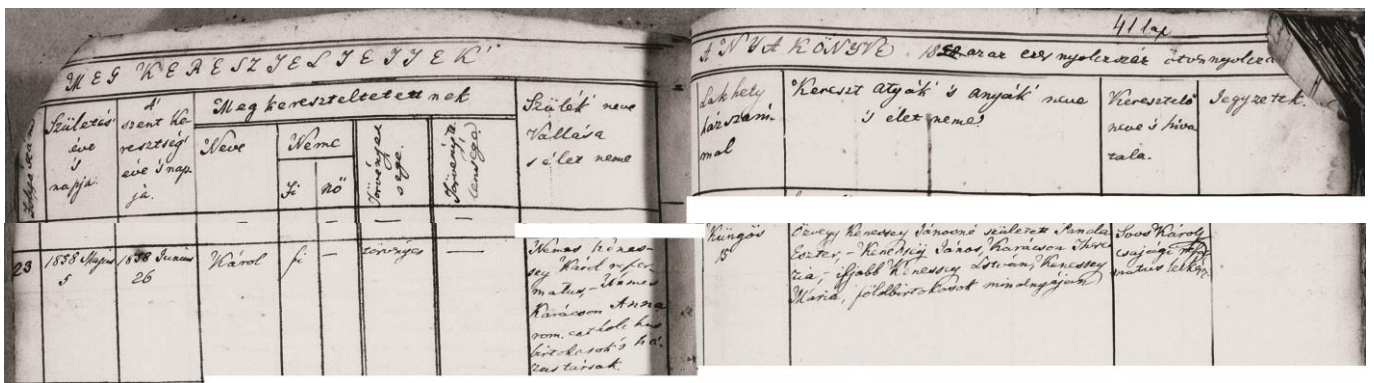
A házat körül ölelő kert is említést érdemel évszázados fáival, bokraival. A mostani kert alapterületében sajnos csak a fele az eredetinek, így kellő perspektíva hiányában nem érvényesül az építmény szépsége. Verandájáról egykor kilátás nyílt a Balatonra, a Tihanyi félszigetre, mert a dombokat fedő szőlőültvények lágy lankáikkal szabadon hagyták a gyönyörű látványt. Kenessey Károlynak állítólag volt egy olyan

hatósági ígérvénye, hogy a ház elkészülte után kilencvenkilenc évig nem takarják el magas építménnyel ezt a csodás panorámát. Manapság már csak a padlás tetőablakából látható a Balaton és a Tihanyi Apátság.

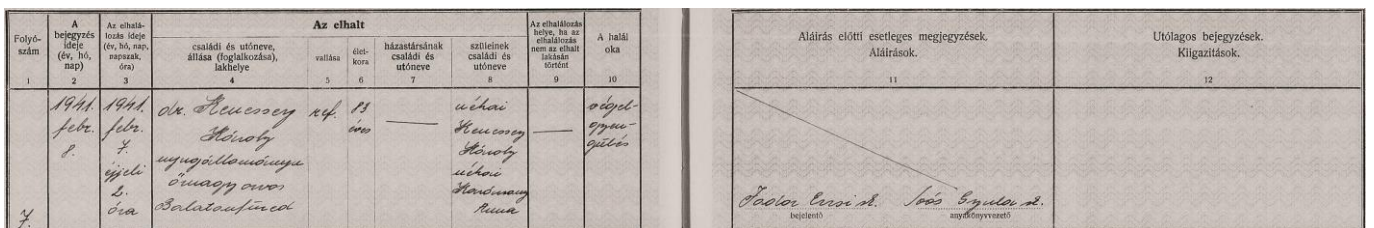
Az utcai fronton keskeny fasor mögé bújjuk az épület, mely mellett nyugat felé haladva egyre tágul a tér és a Völgy utca felőli oldalon, meglepetésként nagy nyitott terület fogadja az érkezőt kerti faházzal, kényelmes padokkal, apró ligetecskékkel, teraszokkal.

Sok munkát adott az elvadult kert rendbetétele, újabb növények telepítése. A lassan egy évtizede elkezdett kertépítésünket folyamatosan végezzük, mindig akad újabb megvalósításra váró ötlet, milliónyi tennivaló.

A sokévnnyi munkálkodásunk eredményeként az Iskola utca 3. végül az igazi otthonunk lett, ahonnan mindig szeretettel és hálával gondolunk megálmodójára, építtetőjére, boldog és elégedett lakójára dr. Kenessey Károlyra.

Dr. Kenessey Károly születésének bejegyzése a csajági református anyakönyvben

Dr. Kenessey Károly halálának bejegyzése a balatonfüredi polgári anyakönyvben

KOZÁRI DÓRA TÍMEA

A HÉJJ-TESTVÉREK ÁRUHÁZA

Az áruház létezéséről kevés emlék maradt fenn. Több információ nagypapám hagyatékából áll rendelkezésre, aki mindig szívesen mesélte a régi történeteket, mutogatta a fekete-fehér fotókat és életének fontos helyszíneit nekünk.

A Héjj Testvérek Közkereseti Társasága 1920. október 30-án alakult meg Székesfehérváron. Az első áruház Fehérváron nyílt meg 1921 júniusában, később pedig a balatonfüredi fiók 1922 májusában.

A Héjj Testvérek Áruház Székesfehérváron

Héjj Testvérek Áruházának balatonfüredi fiókja

Hirdetések a füredi újságban

Korabeli újsághirdetés

Dédpapám, Héjj István és testvérei, Károly és József alapították és vezették az üzlethelységeket, melyek fűszer-, csemege- és italáruházként működtek az államosításig.

A Héjj testvérek: István, József és Károly

A fehérvári üzlet, melyet István és Károly vittek, a Városház épületének aljában, a kisiparos üzletsoron volt, ahol ma a Pátria kávézó működik. A József által vezetett balatonfüredi üzlet a Horváthház aljában, a jelenlegi Tagore Medical Center helyén állt. Kínálatukban fűszer, csemege, cukorka, gyümölcs, tea- és italkülönlegességek mellett fürdőcikk, játékaruk és emléktárgyak is voltak. A vásárlók a fűszerárunk kívül halat, sajtot, teavaját, felvágottat is vehettek, valamint csokoládék, sütemények és déligyümölcsök közül is válogathattak. Olyan termékek és márkák voltak megtalálhatók a polcokon, mint: rumba desszert, narancsív, terefe-re, favorit keksz, selyem párna, kereszties menthe, koszorúfüge, pörkölt mandula, Szent István csokoládé, Stollwerck cukorka; de volt Herz szalámi, Medve sajt, Parádi víz, Dékány konyak, Zwack Unicum, Törley pezsgő, Dreher sör, Schwarzkopf sampon és Caola szappan is. Dédapámék a boltokat évekig egyedül vitték, később 1-2 tanulóval vagy betanult segéddel/inassal, aki a pult mögül szolgált ki a vevőket, kimérte és csomagolta a termékeket. A megrendelések teljesítése mellett még házhoz is szállítottak árut. A mai rohanó világunkhoz képest az akkori vásárlók több időt töltöttek a boltokban, amik a társasági élet helyszínei is voltak, s ahol családias légkör uralkodott.

A nosztalgizások közepette sok kincsre akadtam. A régi tárgyak, fényképek, képeslapok mellett több olyan kéziratot, levelet és jegyzetet találtam felmenőimtől, melyek segítségül szolgáltak a múlt felderítésében.

Dédmamám, Hegger Anna 1990-es írásában így emlékszik vissza a családra:

„A Héjj család nagyon nagy familia volt, ugyanis még napjainkban is az ország valamennyi részén megtalálhatók. Az apósom, Héjj Károly szakmája cipész volt, de kereskedőként dolgozott. Felesége,

Bartlmäe Róza hét gyermeket nevelt (3 fiút és 4 lányt), valamint a háztartást vezette. A testvérek mindegyike Székesfehérváron született és polgári iskolát végeztek. A szülők a polgári elvégzése után tovább taníttatták gyermekeiket. A lányok pedagógus pályát választottak, Erzsébet, Rózsi és Annus óvónőképzőt végeztek, Ilus Budapesten tanárképzőt. A fiúk, István, Károly és József híres kereskedők lettek. A Héjj család mindig nagyon összetartott. Igen finom, intelligens család volt.”

Nagypapám, Héjj László egyik levelében ez áll:

„Dédapám gyári munkás volt a fehérvári Kolorit gyárban. Nagypapám szegény cipész kisiparos volt, majd pincérkedett, 8 gyermeke volt, akik közül egy meghalt. Nagypapám korán elhalt rákban, nagyanyám pedig megvakult. Az ipari tanulónak szegődött atyám hosszú és küzdelmes út után tudott csak magának egy kis üzletet biztosítani, melyben jobbára csak ő maga és családtagjai dolgoztak.”

Héjj István és Károly így számolnak be 1957-es levelükben:

„12 éves korunkban három évre kereskedő tanulónak adtak. A tanulóévek eltelte után több helybeli cégnél, mint kereskedősegéd dolgoztunk, majd a katonai szolgálat letöltése után 1920. évben önállósítottuk magunkat a Városház épületben kapott helyiségben.”

A legidősebb fiútestvér, Héjj József 1909. szeptember 11-én házasodott Báder Máriával Székesfehérváron, ám gyermekük sosem született.

A Héjj család József és Mária 25. házassági évfordulóján 1934.

A középső testvér, Héjj Károly 1933. január 15-én vette feleségül a polgárdi születésű Hoffmann Kornéliát Martonvásáron, azonban gyermekük nekik sem lett. A legfiatalabb fiú, Pistaként emlegetett dédapám 1934. február 11-én Székesfehérváron kötött házasságot a nála 19 évvel fiatalabb, györgyszállási óvónővel, Hegger Annával, akit csak Nuci-

nak becéztek. Dédmamám sógornője, Héjj Erzsébet révén ismerkedett meg férjével. Erzsébettel ugyanis egy országos óvónői továbbképző tanfolyamon találkozott először 1932 júniusában Balatonfüreden. Ahogy Erzsébetnek nagy tekintélye volt a megyében és a szakmában, úgy rangidős testvérként a családban is egyaránt meghatározó szerepet töltött be. Ez a házasság is, mint megannyi másik, neki volt köszönhető. 1934. november 22-én megszületett dédszüleim egyetlen gyermeke, Lacika. Ezekben az időkben ők és rokonaik is sok időt töltöttek Füreden, elvégezték a bolt körüli teendőket és élvezték a hely szépségeit. Héjj József a Blaha Lujza 3. szám egyik bérlakásában lakott, ahol napjainkban a Helytörténeti Gyűjtemény található. A család minden nyarat itt töltötte, nagypapám felhőtlen gyermekéveinek időszaka volt ez a Balatonnál.

A II. világháború és következményei sajnos a család eddigi békés, jómódú életét is megváltoztatták. A pengő elértéktelenedése, valamint az államosítás során dédszüleim és rokonaik elveszítették áruházaikat és vagyonuk nagy részét. A Héjj testvérek 1945. után kistökével külön-külön próbálkoztak megélhetésüket biztosítani, majd üzleteiket 1952-ben átvette a Kiskereskedelmi Vállalat, ezután állami termelőmunkákban helyezkedtek el. Pista a székesfehérvári MÁVAUT Teherautófuvarozási Nemzeti Vállalat taxi osztályán bérelszámoló alkalmazásban, Károly a Fejér Megyei Népbolt Vállalat dolgozójaként. Dédmamám (Hegger Anna), aki sokáig háztartásbeliként élt, ezután óvónői állásban dolgozott a székesfehérvári Fiskális úti, valamint Mancz János Óvodában.

Nagypapám – akit barátai csak úgy hívtak, Szika – a szerető családi körből kiszakadva rögzös életutat járt be. Iratai között talált feljegyzéseiben vázlatosan leírta életrészeit és történetét, melyekről nekünk is többször mesélt:

Vallási nevelést kapott, gimnazistaként a papi hivatással szimpatizált, Pannonhalmára készült. Sajnos 17 évesen egy ártalmatlannak tűnő diákcsoport eredményeként börtönbe került. 1952 októberében az ÁVH letartóztatta a rendszer megdöntésére irányuló szervezkedés és robbanószer rejtegetés vádjával. Hét hetet töltött az ÁVH Andrassy úti pincebörtönében, majd a koncepció perben két és fél év börtönre ítélték, melyből másfél évet töltött le Székesfehérváron, majd Cegléden, valamint a kisgyóni bányában. 1953-ban Nagy Imre kormányra kerülése után kiengedték a börtönből, ellenben az összes magyarországi középiskolából kitiltották. 1954-ben beállt katonának, majd leszerelése előtt,

1956. október 23-án Pestre vezényelték őket a forradalom segítésére, ahol elfoglalták a Magyar Rádió épületét. November 4-én az oroszok kilőtték őket a budaörsi laktanyából, és három társával együtt a Szabadság-hegyen húzták meg magukat egy hétig. Végül piliscsabai állomáshelyükön szereltek le, ahonnan egyedül gyalogolt haza. Társaival ellentétben ő nem emigrált külföldre, úgy fogalmazott: itthon maradt „kalandvágyból”. 1958-ban sikeres érettségi után a Budapesti Orvostudományi Egyetemre felvételizett, de esküvétele előtt mégis elbocsátották. Ezután ajánlatot kapott, miszerint engedélyezik egyetemi tanulmányait, amennyiben pártmegbízást végez III/3-as ügynökként, de nem élt a lehetőséggel és párttag sem lett soha. 1954 és 66 között főkönyvelőként, majd a tejiparon belül kereskedői munkakörben kezdett dolgozni. A székesfehérvári Fejértej (később Parmalat) tejipari vállalat kereskedelmi igazgatójaként ment nyugdíjba 1995-ben, mely után még öt éven át magánvállalkozóként tevékenykedett. Mindezalatt több felsőfokú szakképzettséget szerzett, viszont egyetemi diplomát, mint „pártonkívüli elvtárs” csak a Marxizmus-Leninizmus Esti Egyetemen szerzett vezetői utasításra.

Papám 1961 szeptemberében kötött házasságot nagymamámmal, Kolozsváry Csillával, és 1966-ban megszületett kislányuk, Timike. Anyukám már csak alig ismerhette meg nagypapát, Pistát, annak 1971-ben, 77. életévében bekövetkezett halála okán. A két idősebb testvér szintén nyugdíjas kort élt meg. József 1960-ban, 74 évesen a Balatonfüredi Állami Kórházban hunyt el, Károly 1964-ben, 72. évében betegségben halt meg Székesfehérváron. Feleségeik, Mária és Nelli még hosszabb életet tudhattak magukénak. Nuci viszont nemcsak, mint nagymama, de mint dédmama is sokáig jelen lehetett életünkben. Ő és fia ápolták emlékét a Héjj családnak és adták át történeteiket anyukámnak, a bátyámnak és nekem egészen 2005-ben bekövetkezett haláláig.

Nagypapám egész életében mindig szívesen töltötte idejét a Balatonon, a vitorlázás és horgászat szerelmese volt. Balatonfüredre is számtalanszor visszalátogatott, felidézte boldog gyermekkorának emlékeit: a fürdözéseket, a sétány platánjai alatti játszóházakat, ahogy lesiklott a bolt előtti lejtőn kisautójában. 85 évesen, 2020. február 28-án hunyt el Székesfehérváron.

A Héjj család emlékét most mi őrizzük, és Füreden járva mindig elképzeljük, hogy milyen lehetett akkor régen betérni a Héjj Testvérek békebeli áruházába.

Hegger Anna, Héjj István és gyermekük, László (1943)

Lacika a Tibor-fürdő előtti szökőkútnál (1936)

Pista és fia a füredi boltban (1941)

Pista és fia Füreden (1938)

Lacika a bolti inassal (1936. június)

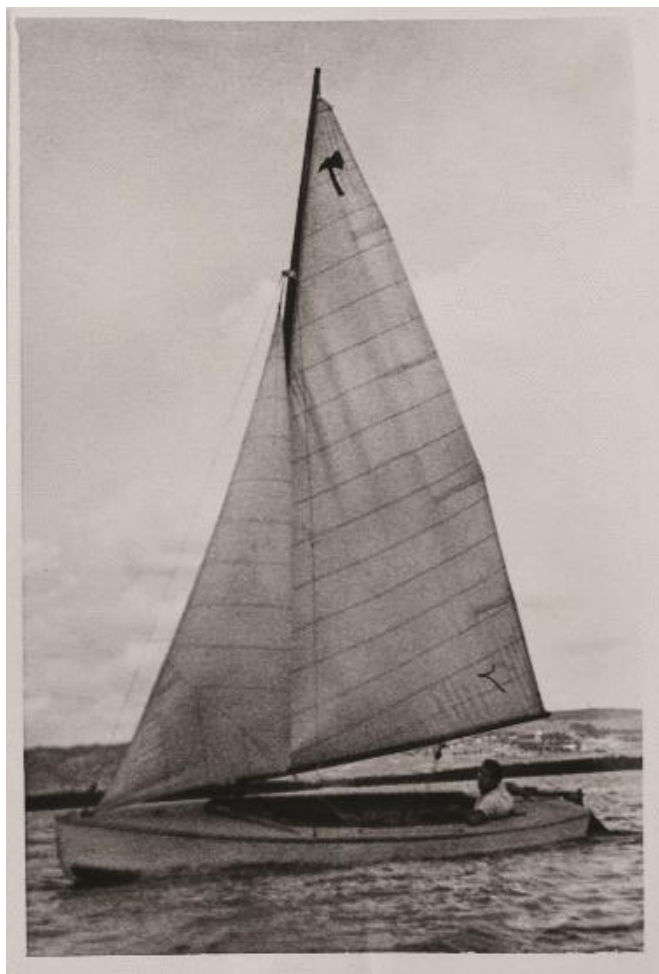
Lacika játszik a füredi bolt előtt (1936)

Nuci és fia Füreden (1938)

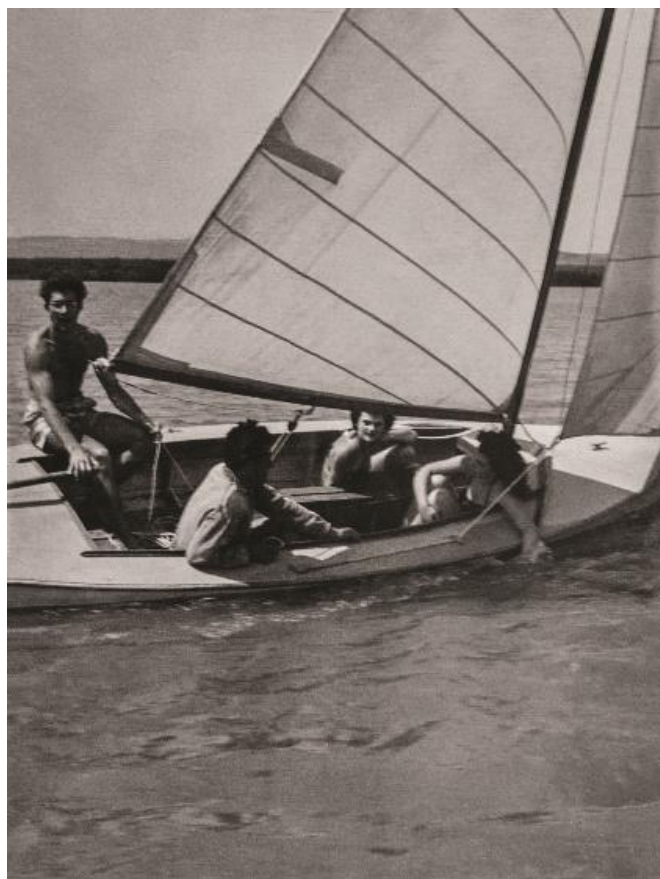
Lacika az Erzsébet-udvarban (1936)

Laci egyik szerelme, a vitorlázás

Laci anyukájával, Nucival Füreden (1940)

Laci barátaival a Balatonon

TÓTH-BENCZE TAMÁS

SZÁZ ÉVE ÍRTÁK

Ebben a számunkban az 1920-as esztendő második felének balatonfüredi vonatkozású híreiből olvashatnak válogatást az országos sajtóból szemlélve.

Esztergom és Vidéke. 1920. július 1., 1. oldal

Határozat. Esztergom vármegye törvényhatósági bizottsága a vármegye könyvtára részére a rendelkezési alap terhére a m. kir. belügyminiszter úr jóváhagyásától feltételezetten megrendeli a Balatoni szövetség által összeállított „A Balaton tudományos tanulmányozásának eredményei” című több mint 60 kötetből álló munkasorozatot 600 kor. árban. Fenti könyvsorozat a Balatonvidéket ismerteti tudományos módon, s így, mint nagy kulturális értékkel bír, megrendelendő volt. Miről további intézkedések céljából a vármegye alispánját, 2. a Balatoni Szövetséget Balatonfüred fűrdő értesíti, és a 3. Vármegyei Hivatalos Lapban, mint közérdekűt meghirdetni rendeli azzal, hogy jelen határozat ellen a megjelenést követő 8 naptól számított 15 napon belül e helyütt beadandó s a m. kir. belügyminiszter úrhoz intézendő fellebbezésnek van helye. Kelt Esztergomban a vármegye törvényhatósági bizottságának 1920. évi május hó 29. napján tartott rendes közgyűlésében. Kiadta: Zsiga János vm. II. aljegyző.

Kecskemét és Vidéke. 1920. július 3., 4. oldal

Hirdetmény. A magyar királyi közlélemzési minisztérium 37672/1920. IV. B. számú rendelete értelmében Kecskemét város hatósági ellátása Balatonfüred, Siófok, Balatonföldvár, Gizellatelep, Héviz, Parád, Tarcsa, Fonyód, Grimm-féle szanatórium és Savanyúkút fűrdőkre utazók részére a fűrdőn tartózkodás idejére a fejadag szerinti liszt és cukormennyiséget előre kiszolgáltattja és a szükséges szállítási igazolványokat kiállítja. Jelentkezés a hatósági ellátás irodájában (Ó Kollégium, I. emelet)

Kecskemét, 1920. július 2.

Dr. Máté polgármesteri megbízott.

Friss Ujság 1920. július 7., 4. oldal

– **Letartóztatott bankigazgató.** Szegedről jelentik: A rendőrség letartóztatta Müller Ferenc ügynököt, mert a Tisza-szállóban le nem pecsételt bankjegyeket akart eladni. Müller, akit a rendőrség kihallgatása után szabadlábra helyeztek, vallomásában kijelentette, hogy a pénz Taglicht Samu dr. és a Simplon-bankház egyik tulajdonosáé. Müller vallomása alapján a rendőrség Taglicht ellen megindította az eljárást és elrendelte a letartóztatását. Taglicht azonban közben elutazott Szegedről Balatonfüredre. A balatonfüredi csendőrség körözölevél alapján Taglicht Samu Balatonfü-

reden letartóztatta és átkísértette a székesfehérvári ügyészség fogházába. A rendőrség távirati intézkedése a székesfehérvári ügyészség a bankigazgatót útnak indította Szegedre.

8 Órai Ujság. 1920. július 8., 3. oldal

– **Csendélet a Balatonon.** Egy rövid hír jelenti, hogy a balatoni fűrdők ellenőrzésére kirendelt kormánybiztosság mellé ma külön rendőri kihágási büntető bíróságot létesítettek. A bíróság Balatonföldváron székel, vezetőjévé a belügyminiszter Hanzély Márton főszolgabíróvá nevezte ki. Ugy értesülnünk, hogy e büntetőbíróság létesítésére közvetlenül egy éjszakai botrány adott okot, amely a minap Balatonfüreden. játszódott le. A balatonfüredi szanatórium halijában éjszakai hangos mulatozás járt; de oly hangos, mint ezen az éjszakan, nem volt soha még a dinom-dánom. A szanatóriumban lakik történetesen Herczeg Ferenc is, aki ezen az éjszakan kérve kérte a zajongókat, hogy hagyják abba a dáridózást, mert a szanatóriumban betegek vannak, akik aludni szerelnének. Kérésének nem volt fogantja, a hangos mulatság tovább folyt és utóbb annyira elfajult, hogy Herczeg Ferenc kénytelen volt revolverét használni. Ezt az esetet táviratban tudatták a belügyminiszterrel, aki erre rendőrbíró küldött a Balatonra.

Uj Nemzedék. 1920. július 9., 3. oldal

– **(Herczeg Ferenc és a balatoni affér.)** Hogy milyen eszközökkel dolgoznak a magyarság itt bent szék-elő ellenségei, arra vonatkozóan jellemző az alábbi eset Budapesten napok óta suttogják bizonyos jól értesült körök, hogy Balatonfüreden nagy botrányok játszanak le, melyeknek felkavarói az ébredő magyarok és a tiszték. E hírek szerint, melyeknek terjesztői az esetet egész határozottsággal adják elő, a balatonfüredi szanatórium halljában az ébredő magyarok éjszakai hangosan dáridóztak, aztán mikor csendre intették őket, betörték a szanatóriumba és ottan a betegeket és öregeket megverték. Hogy a hihetetlen és felháborító rágalomnak bizonyos valószínűséget adjanak a terjesztők, belekeverték Herczeg Ferenc fényes és tiszteletreméltó nevét is. A hírforrás szerint Herczeg Ferenc maga is felébredt a lármára, megjelent az erkélyen hálóingben és arra kérte a zajongókat, hogy oszoljanak szét. Felszólításának nem lett fogantja, mire Herczeg Ferenc az erkélyről revolverével a tömegre lőtt. Egyik estila ezt a szemenszedett hazugsá-

got óvatosan, de azért elég nyíltan megírta, bizonyára azért, hogy a „fehér terror“-t vázolja s a „jogrend“ helyreállításának szükségét szemléltesse. Mi azonnal felszólítottuk a balatonfüredi fürdőigazgatóságot, ahol azt a felvilágosítást kaptuk, hogy az egészsérről semmit sem tudnak.

Ma reggel pedig az Uj Nemzedék munkatársa felkereste Herczeg Ferencet Hidegkúti-úti villájában, aki a következő nyilatkozatot tette: – Kérem, egész határozottan cáfolja meg a felháborító hazugságot. Én itthon a villámban dolgozom és ebben az évben nem voltam sem Balatonfüreden, sem a Balaton tájékán. Az egészről egyetlen szó sem igaz.

Ezeket a felvilágosításokat természetesen megkaphatták volna azok a „magyar lapok” is, melyek minden utánjárás nélkül siettek megírni a balatonfüredi „botrányt”. Így működik 1920-ban a „magyar” sajtó, itthon is, külföldön is.

8 Órai Ujság. 1920. július 10., 3. oldal

Balaton csendélet. A 8 Órai Ujság tegnapelőtti számában ilyen címmel megjelent hírünkre vonatkozólag több oldalról azt közlik velünk, hogy a leírt eset nem történt meg és Balatonfüreden minden tekintetben ideálisak a viszonyok. Szívesen koncedáljuk ezt: de meg kell jegyeznünk, hogy mi olyan forrásból kaptuk a hírt, amelynek jóhiszeműségében és szavahihetőségében eddig soha sem volt okunk kételkedni. Le kell szögeznünk itt azt is, hogy a mi hírünkben egy zajosan mulatozó társaságról volt szó és senkit – se egy társadalmi osztályt, se egy egyesületet, se egyes embereket – nem nevezünk meg, mint az éjjeli mulatság rendezőit és szereplőit. Egyébként Herczeg Ferenc kijelenti, hogy nem volt Balatonfüreden és a leírt incidensben nem vett részt; amit ugyancsak szívesen koncedálunk.

Budapesti Közlöny. 1920. július 10., 4. oldal

A kereskedelemügyi m. kir. miniszter folyó évi 57.247/1920. K. M. 20. szám alatt kiadott rendeletével a magyar kormány 1919. évi 6.024/1919. M. E. szám alatt kibocsátott rendelete alapján megengedte, hogy a Balatonfüred gyógyfürdő és forrásvíz vállalat r.-t. budapesti bej. cég az 1918/1919. üzlet évekre vonatkozólag együttesen tartandó közgyűlését 1920 augusztus 31-ig elhalaszthassa.

Uj Nemzedék. 1920. július 21., 3. oldal

– (**Fehér terror a Balaton körül.**) Kaptuk a következő sorokat: Igen tisztelt Szerkesztőség! Nagyon kérem, terjessze ki szíves figyelmüket a balaton fürdőkre (Siófok, Balatonfüred stb.), melyeken hemzsegnek a zsidók, akik egyszerűen szemérmetlenül viselkednek. A szállodákban uraskodnak (de borraival nélkül szokdósnek el) és semmi figyelemmel nincsenek a szomszéd szobabeliek iránt. Sok a panasza amiatt is, hogy a tiszt-

viselőket napi 60 koronával látják el s ezek miatt nem jutnak helyhez. Életünk csupa szenvedés, megaláztatás, mert kevesen vagyunk, a pénz az ő zsebükben, s így össze kell húznunk magunkat. Ha mindez így megy tovább, megszökünk. Egy volt füredi, most siófoki keresztény

Az Ujság. 1922. július 22., 3. oldal

A TEVÉL vízi sportünnepélye Balatonfüreden. A Területvédő Liga augusztus elsején nagy vízi sportünnepélyt rendez Balatonfüreden. A verseny keretében 600 méteres mell, 100 és 200 méteres gyorsúszás, 2 ½ kilométeres távúszás Tihany és Balatonfüred között, műugrás, továbbá férfi és hölgystafféta kerül eldöntésre. Közben vitorlás- és csónakversenyek lesznek. A győzteseket szép emlékdíjakkal jutalmazzák. A sportünnepélyt hangverseny és táncz fejezi be, a parton pedig laczikonybák, boros-sátrak és halászkunyhók lesznek. Nevezések július 29-ig Csutorás [Mihály] alhadnagy címére Balatonfüredre küldendők. A verseny napján Budapestről, Székesfehérvárról és Veszprémből különvonatok indulnak Füredre.

Pesti Hirlap. 1920. július 22., 2. oldal

– (**József Ferenc főherceg Veszprémmegyében**) meglátogatta Marschalkó államtitkár és Sibrik főhadnagy szárnysegéd kíséretében Óbányapusztát, Jókút-községet, Veszprémben a főispánt, a tihanyi apátságot és azután Balatonfüredre érkezett, ahol részt fog venni az Anna-bálon. Mindenütt nagy lelkesedéssel és magyáros vendégszeretettel fogadták.

A Balatonfüred c. hetilap 1920. július 18-i számában erről ettől némileg eltérően számolt be.

Személyi hír. Július 15-én délben 12 ó. 30 perckor érkezett Balatonfüredre József főherceg, Marsowszky államtitkár, Hunkár kormánybiztos gr. Sibrik parancsörtszt kíséretében. A járás nevében Terbócz Imre szolgabíró üdvözölte ő fenségét. Majd a Grand Hotelben megebédeltek, utána a fürdőtelepet tekintették meg. A fenséges úr a legnagyobb meglepődését nyilvánította a látottak felett. D. u. 3. órakor Tihanyba ment ő fensége a tihanyi és az ott időző pannonhalmi főapát látogatására. A szántódi réven keresztül tért haza Budapestre. József főherceg megígérte, hogy a füredi Anna bál fényét magas megjelenésével növelni fogja.

Uj Somogy. 1920. július 24., 2. oldal

– **Márffy Emil halála.** Márffy Emil főrend halála város és vármegyeszerte nagy részvétet keltett. A közhivatalokban s a város magánéletében egyaránt sajnálkozással vettek tudomást az ősz öreg úr elhunytáról. Akik még itt maradtak az ő korából, meghatva búcsúznak nemes alakjától, a fiatalok pedig csodálkozással gondolják végig jótékony közszerelőben gazdag

életét. Márffy Emil haláláról családja a következő gyászjelentést adta ki: Alulírottak úgy a magunk, mint az egész kiterjed rokonság nevében fájdalomtól megtört szívvel tudatjuk, hogy a legnemesebben érző ember, a legjobb apa, nagyapa, após, testvér, nagybátya és rokon verseghi Márffy Emil főrendiházi tag, Somogyvármegye törvényhatósági bizottsági tagja, földbirtokos stb. életének 74 ik évében 1920. július 22 én reggel fél 6 órakor Balatonfüreden, rövid szenvedés után jobblétre szenderült. Drága halottunk hült tetemei 1920. július 24 én délután 5 órakor fognak a kaposvári keleti temető kápolnájából a családi sírboltba örök nyugalomra helyeztetni. Az engesztelő szent mise áldozat 1920. július 26 án reggel 9 órakor fog a kaposvári r. kath. plébánia templomban az Urnák bemutatni. Kaposvár, 1920. júl. 22. Emléke örökké élni fog! özv. Pogány Józsefné, sz. Maár Aglica, Brokés Rezsőné, sz. Maár Ferike <sic!>, Márffy–Mantuano Rezsőné, sz. Maár Irma mostoha leányai. Márffy–Mantuano Rezső, Brokés Rezső vejei. Özv. Cseh Valérné, sz. Márffy Gizella, Márffy József testvérei. Özv. Márffy Béláné, sz. Lyka Katalin, Márffy Józsefné, sz. Vasdényei Irén sógornői. Márffy Miza, Márffy Alice, Márffy Livia, Márffy Felicie unokahúgai. Márffy Béla, Márffy Elemér unokaöccsei. Pogány Vilmos, Márffy–Mantuano Judith, Márffy–Mantuano Tamás, Brokés Palika unokái.

Népszava. 1920. július 25., 5. oldal:

(Hurokra került rablók.) Balatonfüredről jelentik: Hock János némettárnoki gazdától a balatonfüredi országos vásáron három ismeretlen ember 20 000 korona készpénzt rabolt el és Veszprém irányába szökött. Székesfehérvárott elfogták őket Pnehmann Jenő, Weisz Henrik és Joó János rokkant katonák személyében.

Esti Hírlap. 1920. július 28., 3. oldal

– **(A hadiárvak megmentése.)** A kormányzó védőségeivel [védnökségeivel] működő társadalmi egyesülés, mely föladataul tűzte ki a hadiárvak és a rokkantak gyermekeinek fölnevelését, nagy lépésekkel halad előre munkájában. A legújabb esemény, hogy Esterházy Pál hercegtől 100 hold földet kap a Honszeretet Nevelő Intézet céljaira. A vezetőség augusztus 22-én a Balatonon nagy ünnepet rendez alapja javára, mely délelőtt Siófokon kezdődik úszóversennyel, s délután Balatonfüreden folytatódik népiünnepvel és evezősversennyel. Az ünnepség következő pontja tengeri és szárazföldi harci játékok lesznek, melyeket a nemzeti hadseregbeli és haditengerész tisztikarunk neves tagjai rendeznek.

Az Ujság. 1920. július 30., 2. oldal

– **A Területvédő Liga balatonfüredi ünnepélye.** Augusztus elsején, vasárnap, a Területvédő Liga Balatonfüreden táncmulatsággal és hangversennyel egye-

sített nagy sportünnepélyt rendez, melynek keltében úszó- és csónakverseny, birkózó-bajnokverseny és egyéb látványosságok mulattatnak be. A mai gyár királyi államvasutak ebből az alkalomból külön vonatokat indítanak Budapestről, Székesfehérvárról és Veszprémből. A vasárnapi különvonat Budapest keleti pályaudvarról indul reggel 6.30 órakor, Székesfehérvárról reggel 9.22 órakor, Veszprémből 9.44 órakor. Ezen különvonatra szóló kedvezményes menete térti jegy ára II. osztály 54, III. osztály 30 K. A plakátokon feltüntetett 45 K.-nás II. osztályú menettértesi jegy technikai tévedés folytán került a plakátokra, miután ennek ára nem 45 K., hanem 54 K. A Területvédő Liga a nagy érdeklődésre való tekintettel elhatározta, hogy ezeket a kedvezményes menettértesi jegyeket nem 29-éig, hanem 31-éig bezárólag adja ki a menetjegyiroda. Az ünnepélyre szóló belépőjegyek 30, illetve 20 koronáért a menetjegyirodában és a balatonfüredi fürdői igazgatóságnál kaphatók.

Nemzeti Ujság. 1920. július 30., 4. oldal

A Területvédő Liga augusztus elsején Balatonfüreden, este 8 órakor a fürdő nagytermében hangversenyt rendez.

Pesti Hírlap. 1920. július 31., 4. oldal

A balatonfüredi úszóverseny a rossz időjárás miatt elmarad.

Friss Ujság. 1920. augusztus 1., 6. oldal

Elhalasztották a balatoni ünnepélyt. A Területvédő Ligának folyó évi augusztus elsejére Balatonfüredre hirdetett ünnepélyét a négy napi esőzés miatt augusztus 20-ára halasztották. A különvonatra szóló jegyeket, valamint a belépőjegyeket erre a napra a menetjegyiroda érvényesíti. Aki jegyét, ezen napra érvényesíteni nem óhajta, visszaváltását a menetjegyirodában igényelheti.

Uj Nemzedék. 1920. augusztus 4., 4. oldal

– **(A Területvédő Liga balatoni ünnepét)** a kedvezőtlen időjárásra való tekintettel elhalasztotta és augusztus 15-én tartja meg Balatonfüreden.

Budapesti Hírlap. 1920. augusztus 6., 3. oldal

– **(Tengeri és szárazföldi harci játék a Balatonon.)** A kormányzó védősége alatt álló Honszeretet Nevelőintézet alapja javára olyan nagyszabású ünnepet rendez a Tengeri és szárazföldi harci játékok rendezőbizottsága augusztus 22-én Siófokon és Balatonfüreden, a milyen nagyszabású látványosságban még nem volt része az ország közönségének. Egy zászlóalj gyalogság és megfelelő számú tengerész katonaság már nagy szorgalommal készül a szárazföldi, illetve vízi harci játékokra. Külön látványosság lesz a kormányzónak és családjának ünnepi fogadása. Az ünnep keretében at-

létika, futball, lóverseny, díjugrás, ezenkívül evezős, úszó, ugrató, és futó versenyek szórakoztatják a nézőt, míg délután külön hajók szállítják a közönséget Balatonfüredre, a hol a szárazföldi, majd este a fényszórók nappali világításai melleit s vízi harci játékok teszik feledhetlenné a napot. Belépődíj 100 korona. Jegy minden nagyobb tőzsdében és a rendezőség hivatalos helyiségében VII. Károly-körút 3. szám alatt kapható.

Az Ujság. 1920. augusztus 6., 3. oldal

Úszóverseny Balatonfüreden. A Területvédői Liga augusztus 1-ére tervezett balatoni ünnepét augusztus 15-ére halasztották, Az úszóversenyekre Csutorás alhadnagynál lehet jelentkezni Balatonfüreden.

Pester Lloyd. 1920. augusztus 10., 3. oldal

Erzherzog Josef Franz aus dem Balatonfürededer Annen-ball. Aus Balatonfüred wird gemeldet: Nach langer Zeit erstand helter wieder der weit über di Grenzen Trandanubien berühmte Annenball, um im Festglanz alter Herrlichteit vorüberzunauschen. Dväger [??] hisctorischer Namen, Commitäten [??] des gesellschaftlichen Leben gaben sich ein Stelldichein im Ballsaal, wo Erzherzog Josef Franz mit der Komtesse Andrässy den Reigen der Tänze eröffnete.

A német nyelvű fővárosi lapban közölt rövid beszámolónál minden bizonnyal a „Balatonfüred” c. hetilap 1920. augusztus 8-i számának 3. oldalán megjelent híradást vehették alapul: **Annabál.** Hosszú idő után először zajlott le újra régi fényében a híres füredi Annabál. Régi, ragyogó történelmi nevek, társadalmi életünknek kiválóságai találkoztak a parketten. A táncot József Ferenc kir. herceg nyitotta meg Andrässy grófnővel. Andalító, víg muzsikaszó, ropogós, simán lejtő tánc mellett a hajnali órákba nyúlt a mulatság. Régi jókedv csillant meg a szemekben, ez is tényezője a jobb, új életnek.

Pápa és Vidéke. 1920. augusztus 13., 2. oldal

A „Falu napja” Balatonfüreden A falvak elmaradottságával a múltban igen keveset törődtek. Ki gondolt azzal, hogy a falusi életet kellemessé varázsolja; ki törődött a falusi nép kultúrfokának fejlesztésével; ki viselte szíven a magyar földművelő nép fejlődő igényeinek kielégítését! Hogy a falu népével törődni kell, ezt mint hazafias kötelességet állapították meg gazdátársadalmi és szövetkezeti vezető férfaink és Rubinek Gyula földművelésügyi miniszter támogatásával mozgalmat indítottak egy olyan országos intézmény megalakítása érdekében, amely a falvak gazdasági és kulturális életének fejlesztését tűzi ki feladatául. E célból alakították meg a „Falu” Országos Szövetségét, amelynek célja a Falusi Otthon gondozása, gazdasági és kulturális szövetkezeti fejlesztése. A „Falu” Ország-

gos Szövetsége most fogja megkezdeni áldásos működését és pedig oly módon, hogy céljának ismertetése, a nép szervezése érdekében ünnepélyes gyűléseket tart egyes vidékeken, ezen ünnepélyek neve a „Falu napja” lesz. A „Falu” országos szövetség első falusi ünnepélyét Balatonfüreden fogja megtartani, folyó augusztus hó 15-én. Rubinek Gyula, a Faluszövetség elnöke meghívott vendégekkel vasárnap különvonaton érkezik Balatonfüredre. Istentisztelet után a községháza előtt nagy népgyűlés lesz, amelyen Rubinek Gyula megnyitó beszédet mond, Meskó Pál pedig a Faluszövetség célját ismerteti. Az ünnepséget délután gazdag programú népmulatság fejezi be. A vármegye alispánja ez ügyben a következő táviratot intézte dr. Tenczlinger József polgármesterhez: „A falu országos szövetsége folyó hó 15-én Balatonfüreden tartja első propaganda ünnepélyét. Felhívom, hasson oda, hogy ezen az ünnepélyen hatósága területéről úgy a gazdaközönség, mint a községi hatóságok minél nagyobb számban jelenjenek meg. Képviselők névsora a szövetség, valamint községi balatonfüredi előjárósággal idejekorán táviratilag közlendő, hogy az ellátásról gondoskodhassék. Az ünnepély reggel 9 órakor veszi kezdetét.” Alispán.

Székely Nép. 1920. augusztus 16.,

A Tisza-pör tárgyalása. Friedrich őrizet alatt. Hogy történt a gyilkosság. Bécs, augusztus 14. Friedrich István, volt miniszterelnököt, a Tisza gyilkosság egyik főszereplőjét, a ki Balatonfüreden üdült, detektívek kísérletében Budapestre vitték. Meg van ugyan a teljes mozgási szabadsága, azonban szigorú őrizet alatt tartják.

Budapesti Hirlap. 1920. augusztus 17., 2–3. oldal

(A **Falu-Szövetség balatonfüredi nagygyűlése.**) Vasárnap tartotta a Falu-Szövetség balatonfüredi nagygyűlését. A zászlóbontásra számosan érkeztek Balatonfüredre, köztük Rubinek Gyula miniszter, a szövetség elnöke, sokorópátkai Szabó István miniszter, Meskó Zolián, Patacsi Dénes államtitkárok. Rubinek Gyula miniszter megnyitóbeszédében kijelentette, hogy mint kereskedelemügyi miniszter, kötelességének fogja ismerni, hogy a közutak megjavításával, villamos erőforrások megnyílásával, villamos közlekedés létesítésével megteremtse azokat az alapokat, a melyek' föltétlenül szükségesek arra, hogy itt egy új Svájcot létesítsünk. A Falu-Szövetség az utolsó kunyhóban is a kultúra mécsesét akarja meggyújtani. A kultúra közkinccs, melyből mindenkinek joga van annyit meríteni, a mennyivel lelki szükségletet kielégíteni képes. Ezután Meskó Pál, a Hangya igazgatója ismertette a Falu-Szövetség programját és Zemplényi Lászlóné a falusi nőkérdésről tartott beszédet.

Rubinek Gyula kereskedelmi miniszter beszél a Faluszövetség balatonfüredi rendezvényén

A nagygyűlés résztvevői a balatonfüredi református (fehér) templomban tartott megemlékezés után:
1. sokorópátkai Szabó Istvánné, 2. Meskó Pál, a „Hangya” igazgatója,
3. Rubinek Gyula miniszter, 4. Rubinek miniszter neje.

Körösvidék. 1920. augusztus 24., 2. oldal

A kormányzó Siófokon Balatonfüred, aug. 23. Horthy Miklós kormányzó 22-én, vasárnap délelőtt családjával együtt Siófokra utazott. Az állomáson a veszprémi alispán üdvözölte. Ezután Rubinek Gyula mondott nagy beszédet. Délután nagy jacht és lóverseny volt, mely után a kormányzó Balatonfüredre ment át, ahonnan végigszemlélte a Balatonon lejátszódó tengeri csatát. Egy hadihajónak maszkírozott hajót gyűjtöttek fel. A kormányzó üdvözlését öt postagalamb vitte Budapestre.

Miskolczi Napló. 1920. augusztus 24., 2. oldal

A kormányzó a balatoni ünnepségen. A Turán kőlvonaton vasárnap délelőtt érkezett meg Siófokra a kormányzóval és egész családjával. ... Az állomásról a kormányzó siófoki mólón felállított dízsátorhoz hajtatott fényes kíséretével együtt, ahol Kenesey Pongrácz főszolgabíró vezetése alatt lovas bandérium fogadta. A vacht-verseny első számán kilenc, a másodikban hét hajó indult. A verseny után a Fogas szállóban 50 terítéses díszbéd volt. Az ebéd után a siófoki versenypályára hajtatott a kormányzó, hogy az ünnepi lóversenyt végignézze. A gátverseny közben 5 posta galambot bocsátottak fel, amelyek a kormányzónak sajátkezű aláírásával ellátott üdvözlését vitték Budapestre. Délután 5 órakor a kormányzó legszűkebb kíséretével és három balatoni vármegye főispánjaival a Jókai-hajón Balatonfüredre ment át. A kormányzó egy órai balatonfüredi tartózkodása után a Jókai hajón visszatért Siófokra. Siófokon a kormányzó tiszteletére a Fogas szállóban nagy vacsora volt. Fél 10 órakor kezdődött a tengeri csata. Ágyú, majd gépfegyver harcot mutatnak be tűzijátékkal. A végén pedig egy csatahajónak maszkírozott hajót felgyújtottak. Az ünnepség éjjel 12 órakor ért véget, A kormányzó Siófokról a hajmáskéri lövőtér megsemmisítésére utazott.

Körösvidék. 1920. augusztus 25., 3. oldal

A Falu-Szövetség bor-, gyümölcs- és zöldségkiállítás. A Falu Országos Szövetség balatonfüredi csoportja és a Balatoni Szövetség szeptember 11-én és 12-én a fürdő nagytermében vásárral egybekötött bor-, gyümölcs- és zöldségkiállítást rendez, amelyre a hazai és külföldi beszerzőcsoportokat, szövetkezeteket, bor- és gyümölcsnagykereskedőket is meghívta. Bejelentések és tudakozódások Cséplő Ernő kiállítási elnökhöz Balatonfüredre intézendők. Felvilágosítással szolgál a Falu Országos Szövetség, Köztelek u. 8., II. emelet.

Sporthirlap. 1920. augusztus 26., 3. oldal

A Honszeretet balatonfüredi versenye a következő fontosabb eredményekkel járt. Hátúszás: 1. Kövecses (MAC) 1 p. 21. mp. 2. Sik (NSC). 3. Mártonfy (NSC).

Gvorsúszás 100 m.: 1. Kenyery (MAFC) 1 p, 8 mp. 2. Halász (MAC). 200 m. úszás: 1. Histek (III. ker.). 2. Horváth (III. ker.) 500 m. úszás: 1. Eperjessy 7 p., 4 mp. 2. Keserű. Vegyesstafféta 3X50 m. : 1. MAC , (Walter, Kövecses, Breslmayer Pál). 2. N'SC Gyorsstafféta 3X50 m.: 1. MAFC (Kenyery, II., I. Ivetniczy, dr. Ember II). 2. MAC. A pálya nyilván rövidebb volt, mert az idők abnormálisan jók.

Budapesti Közlöny. 1920. augusztus 31., 5. oldal

Hirdetmény Pk. G52/1920. szám. A balatonfüredi kir. járásbíróóság közhírré teszi, hogy özv. Langer Istvánné szül. Takács Mária balatonfüredi lakos a Balatonfüred községben 1920. évi július hó 2. napján végrendelet hátrahagyása mellett elhalt Langer István főszolgabíró volt balatonfüredi lakos után maradi örökség tárgyára, jelesen 29 darab Magyar általános takarékpénztári részvény, 50 darab Általános bank részvény, 75 darab Östermelő részvénytársasági részvény, 25 darab Magyar általános hitelbank részvény, 10 000 korona névértékű VIII. 5 ½ %-os hadikölcsönkötvény, 5000 korona névértékű I–V. 6%-os hadikölcsönkötvény, valamint egyéb ingóságokra örökösödési bizonyítvány kiadását kérte.

A kir. járásbíróóság az 1894: XVI. t.-c. 100. §-a értelmében felhívja mindazokat, akik a fent megjelölt hagyatéokra, mint örökösök, kötelesrészre jogosítottak vagy utóörökösök igényt támasztanak, hogy igényeiket e hirdetménynek a hirdetési táblán kifüggesztése és a Budapesti Közlönyben közzététele napját követő naptól számított 45 nap alatt a kir. járásbíróásgnál jelentsek be, mert ellenkező esetben a kir. járásbíróóság az örökösödési bizonyítvány kiadását a kérvény alapján fogja elrendelni. Balatonfüred, 1920. évi augusztus hó 12. A balatonfüredi kir. járásbíróóság. 8238 1–1

Borászati Lapok. 1920. szeptember 2., 6. [236.] oldal

Balatonfüred, Zala m. (Szabó Márton tudósítása.) Aug. 29. Az utolsó napok időjárása a szőlőkre nem volt kedvező. A harmadik és utolsó kapálásban nem részesült szőlőkben helyenkint a gaz karómagasságnyra nőtt, ahol pedig augusztus elején kapáltak, ott újra zöldelni kezd a föld. A termés általában elég szépen áll. A Chasselas, a Budai zöld már edesek, az Olasz Rizling sárgulni kezd, a Szigeti (Furmint) üvegesedik. De az utóbbiaknak még néhány heti meleg idő kell, hogy betartsák azt, amit e hó közepéig ígértek. Feltűnő nálunk a karóhiány, illetve azok rossz állapota, ami természetesen a fürtök kötését és érését is károsan befolyásolja. Sok helyen a karók a sok lombtól nem látszanak és alig állanak ki 75 cm-nyire a földből. Az idej munká rengeteg költséggel járt 40–50–60 K. napszámon kívül, némelyek még élelmet, legtöbbször napi 1–2 liter bort is igényeltek (lányok, asszonyok is!). ami a bor jelenlegi magas értéke mellett majd any-

nyira rúgott, mint a napszám. Amellett pedig a munkateljesítmény sem kifogástalan. Borokban még jelentékeny a készlet, mert hetek óta a kereslet igen csekély. De azért a bor ára 24 K. alá nem süllyedt, de viszont 30 K.-nál többet sem adnak érte. Új árak még nem fejlődtek ki, de nagyobb áreséstől nem kell tartani, mert a gazdák közül olcsón egyik sem akarja adni és van módjukban az eladással várni. A szeptember 11. és 12-én tartandó bor- és gyümölcskiállítás iránt az érdeklődést a „Falu” Szövetség helyi szervezete széles körben felkeltette s így a kilátások erre elég kedvezők. Kívánatos volna azonban, ha azt ne csak a fürdővendégek, hanem külföldi vevők is felkeresnék.

Kőrösvidék. 1920. szeptember 5., 3. oldal

Balatonvidéki borászati és kertgazdasági kiállítás Balatonfüreden. A „Falu” Országos Szövetség és a Balatoni Szövetség által szept. 11. és 12-én rendezendő bor, gyümölcs, zöldség, konzerv, gyümölcspárlat és kertgazdasági eszközkiállítás és vásár iránt úgy a termelők, mint a hazai és külföldi beszerzési csoportok, szövetkezetek, nagykereskedők részéről páratlan érdeklődés nyilvánul, inert ilyenmű kiállítás évtized óta nem volt hazánkban. A kiállítás minden csoportjában számos díj kerül kiosztásra s elsőrendű szakemberek bevonásával előadások és tanácskozások is tartatnak a termelés fokozása, az értékesítés szervezése s a növénybetegségek elleni védekezés tárgyában. Bejelentések és tudakozódások Cséplő Ernő kiállítási elnökhöz Balatonfüredre vagy a „Falu” Orsz. Szövetséghez (Bpest, IX. Köztelek u. 8. sz.) intézendők.

8 Órai Ujság. 1920. szeptember 7., 5. oldal

Visszavásárolják Blaha Lujza balatonfüredi villáját. A hetvenéves Blaha Lujzát feledhetetlen ünnepséggel üdvözölték vasárnap délelőtt ... Végtelenül jóleső és kedves az az akció, amelyet a Nemzeti Színház művészei indítottak. Elhatározták ugyanis, hogy gyűjtést kezdeményeznek, azzal a céllal, hogy visszavásárolják Blaha Lujzának balatonfüredi villáját, amelyet pár esztendővel ezelőtt eladni kényszerült. Teljes berendezésével, minden kellékével együtt akarják a villát visszavásárolni, hogy Blaha Lujza életének hátralévő nyarait a régi és kedves emlékü villájában tölthesse el. Ehhez az akcióhoz már szép összeg gyűlt egybe, de a gyűjtés még tovább folyik. Reméljük, hogy egy-két héten belül komoly eredménnyel zárul a Nemzeti Színház művészeinek ez az akciója és Blaha Lujza ismét lerándulhat balatonfüredi saját villájába.

Nyírvidék. 1920. szeptember 14., 1. oldal

Nagy betörés Balatonfüreden Budapest, szept. 13. (Saját tudósítónktól.) A „Nap” írja, hogy a balatonfüredi szanatóriumban tegnap betörők jártak, s Lábass Jucinak, a Király színház művésznőjének szobájából 200.000 ko-

rona értékű ingóságot vittek el. Rátkay Márton, a művész nő férje, a budapesti főkapitányságon tett panaszt, s a tettesek után erélyesen megindult a nyomozás.

Fővárosi Hirlap. 1920. szeptember 15., 3. oldal

A Balatonfüred gyógyfürdő- és forrásvíz-vállalat r.-t. 1918.–19. évi egyesített mérlegét 1.200.000 K alapítke és 1.583.290 K bruttó jövedelem mellett 89.959 K tiszta nyereséggel zárja.

Borászati Lapok. 1920. szeptember 16., 3. [249.] oldal

Kertgazdasági és borászati kiállítás Balatonfüreden. A „Falu” Szövetség a Balatoni Szövetséggel együtt f. hó 11. és 12-én kertgazdasági és borászati kiállítást rendezett Balatonfüreden. Cséplő Ernő, a kiállítás elnöke üdvözölte a megnyitásra érkezett vendégeket, akinek üdvözlő szavaira Mayer Henrik, a földművelésügyi minisztérium borászati osztályának vezetője válaszolt és a kiállítást megnyitottnak jelentette ki. A kiállításon több mint 150 kiállító vett részt. A balatonvidéki, csopaki, badacsonyi, somlyói borokon kívül az Alföld homoki borai is képviselve voltak. Gazdag volt a gyümölcs- és zöldségkiállítás is, amelyen a kisgazdák mellett néhány nagyobb uradalom is szerepelt. F. hó 12-én délután szüreti felvonulás volt. A kiállítás folyamán Buchta Győző, a budapesti kertészeti tanintézet tanára előadást tartott a zöldség és gyümölcs konzerválásáról. A bírálóbizottság a kiállított legjobb borért aranyéremmel tüntette ki Pálfi Dániel lovasi termelőt, továbbá a kegyesrendiek, dörgicsei uradalmát és a badacsonyi hercegi pinczét. A kiállítás tiszta jövedelmét a „Falu” Szövetség arra fordítja, hogy a háziipar fejlesztésére Balatonfüreden kosárfonóműhelyt állít fel.

Budapesti Hirlap. 1921. szeptember 21., 5. oldal

Jurenák József földbirtokos szeptember 12-ikén Balatonfüreden harmincnyolc éves korában meghalt.

Néptanítók Lapja. 1920. szeptember 23., 27. oldal

Halálozás. Mélységes fájdalommal, de a Mindenható akarataiban való keresztényi megnyugvással értesítünk minden rokont, jóbarátot és ismerőst, hogy a jó feleség, a gyermekeiért élő anya s nemes szívű testvér Urhegyi Alajosné, szül. vámosi Mórocza Mária f. hó 3-ára virradó éjjel hosszú szenvedés után meghalt. Balatonfüred, 1920 szept. 3. Urhegyi Alajos áll. tanító-nőképző tanár, özv. Urhegyi Antalné anyósa.

Nyírvidék. 1920. szeptember 28., 3. oldal

Halálozás. Mandel Ödön megyei bizottsági tag nyírbátori birtokos az éjjel Balatonfüreden meghalt.

Népszava. 1920. október 5., 4. oldal

Öngyilkosok. Furcsa módon vetett véget életének Jurenák József budapesti ekegyáros. Leutazott Bala-

tonfüredre, ahol csónakot bérelt. A csónakkal bevezetett a Balatonba, ahol mezítenre levetkőzött, lábát, mellét és derekát összeláncolta, majd a csónak peremén két revolverrel egyszerre magára lőtt. Holtan zuhant a Balatonba, Jurenák holttestét csak most sikerült kihalászni, öngyilkosságának okát nem tudják.

Borászati Lapok. 1920. október 7., 4. [272.] oldal

Balatonfüred, Zala m. (Warga Ferencz tudósítása.)
Okt. 1. Balatonfüreden a szüret megkezdődött, mindenütt szüretelnek, vannak egyesek, akik már bevégezték szeptember hó 20-án. A szedőnap szám 20 éves nőknek 50 K, pinczemunkásoknak 70 K. és két liter bor. Az én területem ugyan nem nagy, az egész terület, szóval a szőlő, 52 rendből áll és a rend hossza 30 tőke. És ezen lett 12 hektoliter must és ezt szüreteltük szeptember hó 23-án és 24-én. A must cukortartalma klosterneuburgi mustmérő szerint 20 ½ fok és lesznek helyek, hol alacsonyabb lesz, de az idén vannak egyesek, kiknek több boruk lesz, mint tavaly, és lesz, kinek kevesebb. Általában az idej borok jobbak lesznek, mint a tavalyiak voltak.

Világ. 1920. október 16., 4. oldal

A balatonfüredi különkocsi. A Máv. igazgatósága értesíti a közönséget, hogy a Budapest keleti pályaudvarról a balatonfüredi külön elsőosztályú kocsi a mai naptól kezdve úgy az 1118/1115., mint az 1116/1117, számú vonatokkal fog közlekedni. Amíg ülőhely rendelkezésre áll. minden elsőosztályú utas, minden különleges igazolvány nélkül használhatja, az 50 korona pótdíj lefizetése ellenében.

Borászati Lapok. 1920. október 21., 4. [284.] oldal

Balatonfüred, Zala m. (Szőke Dániel tudósítása.)
Okt. 16. Az utolsó hetek nagyon kedvezőek voltak és a tömeges szüret szeptember 28–30-án kezdődött és még folyton tart. Az eredmény a múlt évinél sokkal jobb, és a must cukortartalma (rizling) 20–22% klosterneuburgi szerint. Mustot 38 K.-ért is adtak már, míg az ó borok ára 40–44 K., a múlt évi borkészlet jobbára mind meg van, 40 K.-ás áron alul nem adják. Az idej vesszők nem tudtak kellőleg kifejlődni. Nagyon ajánlatos volna amerikai oltványtelep felállítása, a folytonosan szükségessé vált pótlásokra, de az újabb telepítésekre is.

Az Ujság. 1920. október 22., 4. oldal

Egy kis házat kap Blaháné. Péchy Erzsé eddig 155.000 koronát gyűjtött. Blahánét rövidesen múlt 70 éves születésnapján az egész ország elárasztotta szeretetének minden kifejezésével. Gratulációkon, jókívánságokon túl igen hasznos ajándékokat és némi pénzt is kapott, – mindez jobb helyre valóban alig kerülhetett.

A legnagyobb magyar művésznő ünneplése folyamán felmerült az a tiszteletreméltó terv is, hogy köz-

adakozásból vissza kellene vásárolni balatonfüredi nyaralóját, melyet néhány esztendője, hogy eladott. És meg is indult a gyűjtés erre a célra, mely egyenesen szenzációs eredményűnek ígérkezik. Péchy Erzsé például, a nagyszerű operettprimadouna, egymaga 155.000 koronát gyűjtött Blaháné visszavásárlandó villájára és ez odaadó lelkesedéséért és szeretetéért az egész magyar közönség háláját érdemelte ki.

Erről az egyébként gyönyörű akciónál beszéltünk Blahánéval, a ki a balatonfüredi visszavásárlandó villára vonatkozólag ezeket volt szíves mondani:

– Meglepő és igazán könnyekig megható az a szeretet és jószág, mely irányomban megnyilatkozik. Igazában már csodálkozni se tudok rajta, mert én bizony elbüszkélkedhetem vele, hogy hozzám mindig mindenki csak jó volt, a minthogy akarva és tudtom szerint én se bántottam meg soha senkit.

– A mi viszont a balatonfüredi villát illeti, hát nagyon röstelleném, ha azt gondolnák, hogy tőlem ered a visszavásárlásnak a gondolata! Mert, mint már ismételtelen mondtam, ezzel a villával úgy volnék, hogy nem is tudnék mihez fogni vele. Hiszen ez borzasztó nagy nekem és dehogy is volna azt módomban fenntartani, gondoztatni. Hiszen az tizenegy szoba! Igen, hajdan, más viszonyok között arról volt szó, hogy ha majd a megboldogult férjem is nyugdíjba megy, lemegyünk a Balatonra és ott lakunk télen-nyáron. De ma ez, fájdalom, tárgytalan és a villa igen jó kezekbe került, a mikor Tarányi úr megvette. Kár ezt bolygatni!

– Megelégszem én egy kis házzal is, amolyan két-, háromszobás kis házzal és bizony jó volna, ha ez a szeretetteljes gyűjtés ezt eredményezné.

Péchy Erzsé gyűjtésének nagyszerű eredménye után Ítélve, most már egészen bizonyos, hogy Blaháné legforróbb óhaja teljesedésbe megy és pedig mihamar. Mert tudunkkal a Péchy Erzsé az első gyűjtője, a mely visszaérkezett, a többi is, ha nem is lesz ilyen eredménye, biztos, hogy, jelentős összeget fog juttatni erre a nemes célra. Ekként a jövő nyarat Blahámé már a saját házában fogja tölthetni, nem úgy, mint a legutóbbi. a melyen nem mozdulhatott Erzsébet-körúti lakásáról.

Itt említjük meg, hogy Ben Blumenthal a mai napon Blaháné házára tízezer koronát küldött igen kedves sorok kíséretében Incze Sándorhoz a Színházi Élet szerkesztőjéhez, a ki az egész akciónak egyik leglelkesebb támogatója.

Budapesti Közlöny. 1920. november 3., 10. oldal

MEGHÍVÓ. A Balatonfüredi Borkereskedelmi Részvénytársaság 1920. évi november hó 14-én, vasárnap délután 2 órakor tartja a Balatonfüred és Vidéke Takarékpénztár Részvénytársaság helyiségében III. évi rendes közgyűlést, melyre a t. részvényesek ezennel meghívotnak.

Borászati Lapok. 1920. november 4., 5. oldal [290.] oldal
Balatonfüred. Zala m. (Varga Ferencz tudósítása.) Okt. 26. Az őszi munkák, bekapálás stb. nagyobbbrészt már megtörténtek. Újbor 38 K.-s árban kelt el literenként.

Az Est. 1920. november 18., 5. oldal

Halálozás. *Löbl Lajos volt balatonfüredi vendéglős elhunyt 72 éves korában. (Minden külön értesítés helyett.)*

Dunántúli Protestáns Lap. 1920. november 21., 3. [61.] oldal

– **Tisza-ünnepély Balatonfüreden.** A „Balatonfüredi Kisfaludy-Társaskör” is adózni akarván nagy halottunk, gróf Tisza István emlékének, október 31-én a fürdő gyógytermében gyászünnepélyt rendezett. A társulat elnöke, Mészöly Gyula ny. járásbíró „Gróf Tisza István emlékezete” címmel értekezett, dr. Luttor Ferenc helybeli plébános, mint államférfiúról, Vámos Géza református lelkész pedig mint egyházférfiúról tartott előadást. Az ünnepélyt Herczeg Böske úrleány alkalmi szavalata zárta be. A mi különösen felekezetieskedő viszonyaink között Vámos arról szólott, hogy egyházunk e legnagyobb férfiának minő erős hit lángolt a lelkében s oda sorozta ama nagyok közé, akik egy nagy, egy nemes és szent ügynek voltak elszánt, önzetlen szolgálói, mártirjai. Másrésről a békétlenkedők, a türelmetlenek elé odaállította Tisza Istvánt, mint a szeretet és türelem példányképét a más vallásúakkal szemben. Idézte szavait: „Minden meggondolatlan szó, mely ellenséges érzést ébreszthet más felekezetiükben, mely a felekezeti jó viszonyt megzavarhatja, ma kétszeres bűn a magyar nemzet legszentebb érdekei ellen. Vajha megszívlelnék ezeket a szavakat – folytatta – mai közéletünk ismert szóvivői; vajha megihletné őket Tisza István áldott szelleme, aki bár végtelenül szerette egyházát, vallását s bár nagy hatalom volt a kezében, mégsem akart Magyarországból Regnum Calvinianumot csinálni.

Pesti Napló. 1920. november 24., 4 oldal

– **Pesti borkereskedő halálos balesete a Balaton mellett.** A múlt héten Baumann Anzelm Csányi utcai vendéglős és Kopfenstein [helyesen: Kopfensteiner] József budapesti borkereskedő, akinek azelőtt a Szabadság-téren volt vendéglője, borvásárlás céljából a Balaton vidékére utaztak. Az üzletek lebonyolítása után pénteken kellett volna együtt visszatérniük Budapestre. Baumann előrement Csopakról Balatonfüredre, ahová déli két órakor kellett volna igásszekérrel megérkeznie Kopfensteinnek is. Kopfensteint ezen az úton érte halálos baleset. Az igás kocsi, mely teli boros hordót vitt, lassan haladt. A borkereskedő gyorsabb hajtásra ösztökölte a kocsist, akit Arács

községben fogadott föl, majd maga vette kezébe a gyeplőt. A lovak megbokrosodtak és az útszéli árokba fordították a kocsit. A kocsisnak semmi baja sem történt, ellenben Kopfenstein bordáit összeroncsolta a rázuhanó boros hordó. Az eszméletlen állapotban lévő borkereskedőt beszállították a balatonfüredi kórházba, ahol belső vérzés következtében még a pénteki nap folyamán meghalt. Pénzét és értéktárgyait hiánytalanul megtalálták nála. A balatonfüredi csendőrség mindamelllett nyomozást indított a halálos kimenetelű baleset részletének megállapítása céljából.

A balesetet néhány nappal később – kissé átírva – egy másik, országos lap, a Népszava is leköszölte. Lásd alább.

Népszava. 1920. november 27., 2. oldal

Mi történt a balatonfüredi úton? Egy fővárosi vendéglős halála. Nemrégén történi, hogy három fővárosi borkereskedő, akik a Balaton mellé mentek bort vásárolni, eddig még teljesen ki nem derített módon a Balatonba fúltak. Most újabb titokzatos haláleset történt ugyancsak a Balaton, mellett Baumaan Anzelm és Konstein József fővárosi vendéglősök a múlt héten a Balaton mellé utaztak, hogy bort vásároljanak. A vásárlás lebonyolítására nagyobb összegű pénzt is vittek magukkal. Hétfőn reggel a vendéglősök Csopakon megállapodtak abban, hogy Konstein kocsin Balatonfüredre megy, ahonnan délben visszatér és akkor együtt hazautaznak Budapestre. Konstein hétfőn reggel Varjas József fuvaros kocsiján el is indult Balatonfüred határában a kocsi azonban eddig ki nem derített okból, a sima úton fölborult és Konstein a kocsi alá kerülve súlyos hátgerinc sérülést szenvedett. Súlyos sérülése ellenére még volt annyi ereje, hogy a balatonfüredi kórházba elmenjen, ahol fölvétele után rövidesen meghalt. Miután Baumann hiába várta vissza, társát, az esti vonattal visszajött a fővárosba, abban a hiszemben, hogy Konstein valahol elmaradt és utána fog jönni. Szerdán reggel azonban Konstein felesége táviratot kapott: amelyben értesítették arról, hogy férje Balatonfüreden meghalt. A balatonfüredi csendőrség megindította a nyomozást az ügyben és elsősorban helyszíni szemlét tartott a szerencsétlenség színhelyén. Megállapították, hogy az út ezen a részen teljesen sima és így érthetetlen, hogy Varjas, aki már 20 év óta járja ezt az utat, miként borulhatott föl a kocsijával. Egyébként Konsteinnél a magával vitt pénzt megtalálták, amit vissza is küldtek a családjának. Az ügyben a nyomozást folytatják.

Budapesti Hirlap. 1920. november 28., 4. oldal

– **(Árvák segítése.)** A Balatonfüredi Erzsébet Szeretetház (Balatonarács) november 21-én lett ötvenéves. Ez az intézet volt Magyarországon az első szeretetház. Fene állása, alatt számos elhagyatott gyer-

meket mentett a dolgozó társadalom számára. Jelenleg hadiárvékat nevelnek benne, vallásfelekezetre való tekintet nélkül. Ez intézetet a nyomasztó drágaság szintén súlyosan érinti és ezért a társadalom jószívű támogatására a legnagyobb mértékben reá van utalva. Az igazgatóság hálás köszönettel fogad és nyilvánosan, nyugtáz minden adományt (ruházati cikket, élelmiszert, pénzadományt), a mit a közalgó karácsony alkalmából az árvek részére eljuttatnak.

Uj Somogy. 1920. december 16., 3. oldal

Kultúradó a Balaton felvirágoztatására. December 9-én Balatonfüreden értekezlet volt, amelyen Zala, Somogy- és Veszprémmegye kiküldöttein kívül a balatoni kormánybiztos is jelen volt. Az értekezleten a zalai alispán elnökölt. Egyhangúlag elfogadták Kolbenschlag Béla zalai alispán kultúradó szabályrendelet-tervezetét, amelyet mindhárom megyével el akarnak fogadtatni. A tervezet a Balaton-kultúra felvirágoztatásának módját és eszközeit tartalmazza, s megvalósítási kísérlete oly fényesen sikerült, hogy a téli szezonra ezidő szerint már több vendég jelentkezett Balatonfüredre, mint a mennyi helyet kaphat.

Néptanítók Lapja. 1920. december 23., 24–25. oldal

Az ötvenéves balatonfüredi szeretetház. írta: Gáspárdy Aladár. Az 1867. évi kiegyezés nyomán minden téren hatalmas fellendülés mutatkozott. Ilyenn társadalmi fölbuzdulásnak köszöni létét a balatonfüredi szeretetház is, amely f. ó. november hó 21-én ért el fennállásának ötvenedik határkövéhez.

Az intézet egy melegsívű és nagyézésű emberbarát: Molnár Aladár kultuszminiszteri osztálytanácsos kezdeményezésére közadakozásból jött létre. Hazánkban ez az intézet volt a szegénynevelésügynek első állandóbb jellegű intézménye. Szervezetének megállapításánál a svájci gyermekmenházak (Bettungs-Anstalten mit Correction) szolgáltak mintául. Célja, hogy elhagyatott, szegény gyermekeket, akik elhagyatott helyzetüknél, avagy épen erkölcsileg veszélyes környezetüknél fogva romlásnak vannak kitéve, munkás polgárokká fölneveljen. A nevelés és oktatás központja a munka és minden tevékenység átfogója a gyermek iránti szeretet.

Az alapító nemes intencióját szerencsésen fejezte ki azzal, hogy az új intézetet «szeretetház»-nak nevezte el. A név kifejezi, hogy nemcsak menedéket nyújt (mint pl. a német neve: Bettungs-Anstalt), hanem egyúttal ott-hont ad és nemcsak a szánalom és irgalom hozta létre (ahogyan pl. a franciák neveznék: Maison de Charité), hanem az ember legnemesebb érzelmé: a szeretet.

Hogy az otthon jellege minél inkább kidomborítható legyen, az alapítók nem kaszárnyát építettek, hanem a gyönyörű Balatonpart egyik legkiesebb pontján, Balatonfüred mellett megvásároltak egy nagyobb, szép

családi házat a hozzátartozó kertekkel együtt. A későbbi fejlődés folyamán Szükségessé vált újabb épületek e ház körül, pavillonrendszerben épültek fel.

A növendékek nevelése a csalárendszer szerint történik.

A nemes cél és az a sajátlagos módszer, melyet az intézet a nevelés terén meghonosított, az új intézményt hamar közismertté és népszerűvé tették. Az ország különböző vidékein fáradoztak hasonló intézmények létesítése érdekében és a balatonfüredi intézet mintájára csakhamar több más szeretetház és árveház keletkezett az országban.

A balatonfüredi intézet ügyeinek irányítására felállított igazgató-tanácsban közéletünk számos kitűnősége foglalt helyet így sok éven át tagja, illetve elnöke volt Jókai Mór koszorús költőnk is. Az intézet számos látogatója között találjuk Stefánia főhercegnőt, aki 1892-ben történt látogatásakor beleegyezését adta, hogy leánya, Erzsébet főhercegnő az intézet fővédnökségét elvállalhasssa és hogy az intézet a jövőben az «Erzsébet-Szeretetház» nevet viselhesse.

A fenntartó vallás- és közoktatásügyi minisztérium elismerésreméltó áldozatkészséggel igyekszik az intézmény életképességét fenntartani. Legutóbb 50 hold földterület bérbevételére adott engedélyt a szeretetház tanulmányi és anyagi céljainak előmozdítására. És ezt a földet maguk a növendékek munkálják meg.

Az intézet jelenleg elsősorban hadiárvékat fogad be. Hányszor hallottuk, hogy az elesett hősök gyermekeinek sohasem szabad szükségét szenvedniök.

Hetedik éve immár, hogy mint a lavina, nőttön nő a számuk. Hány él közülök ma is teljesen elhagyottan-nyomorban, vajjon ki tudná azt megmondani? Leróhatatlan tartozásunk van a hazáért halt hősökkel szemben.

A balatonfüredi szeretetház növendékei között több tanítóárva is van. A magyar tanítóóság szempontjából említésre méltó még, hogy az intézet számos növendéket tanítóvá képezetett ki.

A közönség érdeklődésének felkeltése és anyagi támogatásának megszerzése tekintetében sokat tehetne a magyar tanítóóság. Végső elemzésében az intézet létesítése és félszázadon át kifejtett magasztos munkája a tanítóóság érdeme; az intézet jövője is csak akkor volna kellően biztosítva, ha azt a magyar tanítóóság továbbra is emlékezetébe és szeretetébe fogadja.

Az Ujság. 1920. december 29., 4. oldal

Ivánfi Jenő felgyógyult. Ivánfi Jenő, a Nemzeti Színház főrendezője, a ki – mint megírtuk – beteg volt, már a teljes gyógyulás útján van és a múlt héten már kijöhetett a Liget-szanatóriumból. Ivánfi néhány heti üdülésre Balatonfüredre utazik és onnan visszatérve, átveszi ismét főrendezői tisztjét a Nemzeti Színháznál.

Dr. Kenessey Károly ezredorvos sírja a Bajcsy-Zsilinszky utcai református temetőben

Dr. Kenessey Károly egykori háza az Iskola utca felől

A Héjj Testvérek balatonfüredi fióküzlete az 1920-as évek első felében a Horváth ház főbejárata mellett, a Balaton felőli oldalon

A Horváth ház Gyógy téri homlokzata a Balaton felől napjainkban
A Héjj Testvérek egykori balatonfüredi fióküzlete helyén jelenleg a Tagore Medical Center működik.